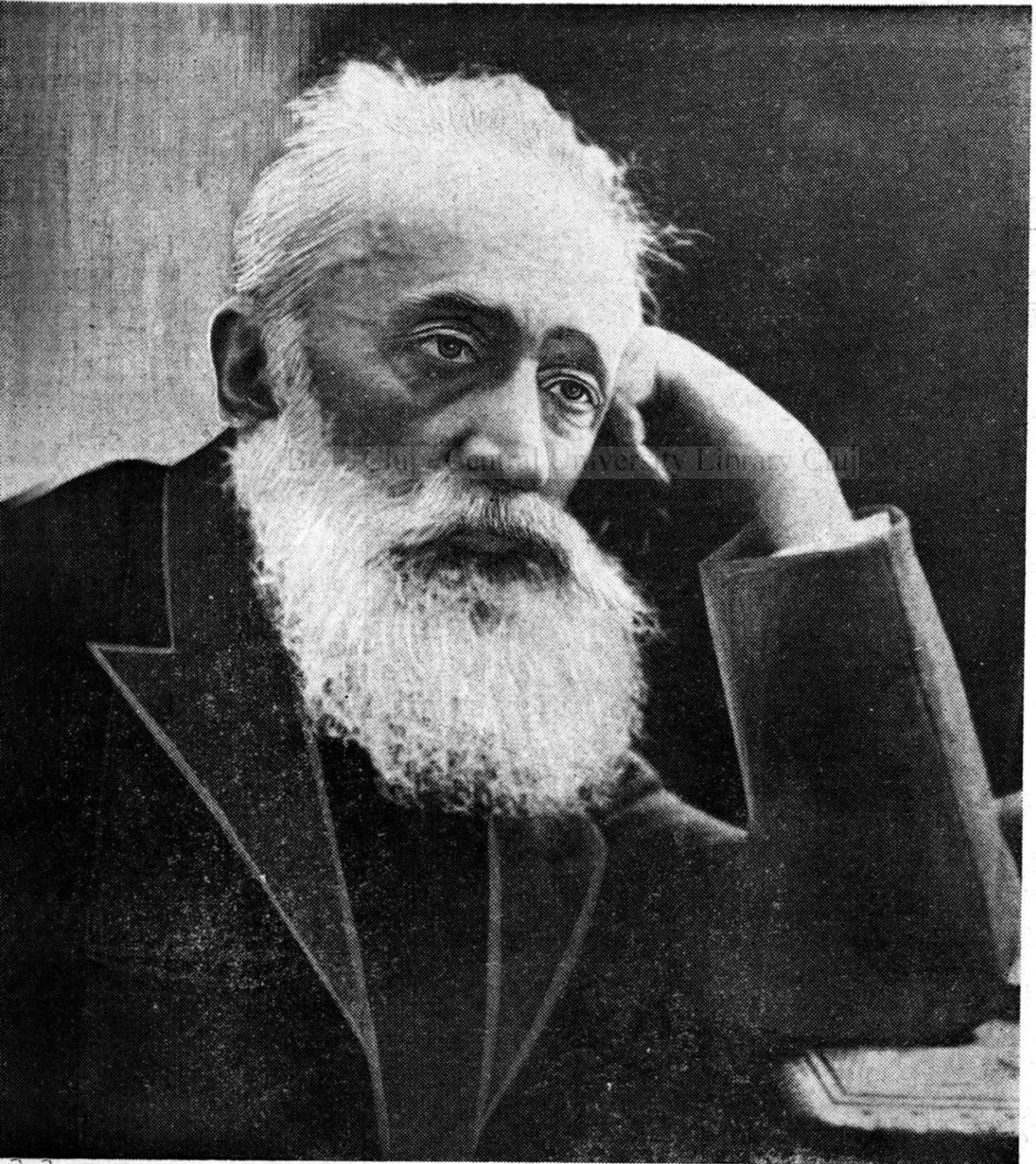

04

Universul Literar

Numarul XLV Nr. 7
1010 Februarie 1929
5 Lei

E. B. P. HASDEU

C t i t o r i i

BOGDAN PETRICEICU HASDEU

de VICTOR BILCIURĂ

Hasdeii apar în istorie pela începutul veacului al XVII-lea înrudiți cu Ștefan Petriceicu domnul Moldovei. Dela unul din ei, Ștefan, care moare în luptă cu turcii pe la 1673, rămân doi băieți: Nicolae și Gheorghe, pe cari îi înfiază

1854, intră în regimentul de husari contele Radețki unde-și atrage aspre observațiuni pentru fantezia de a înhăma trei evrei la o troică și a se plimba așa pe străzile orașului. Puțină vreme după aceasta, fiind locotenent, își palmuește că-

istorie la Iași unde publică revista săptămânală *România*, devenită peștăva luni *Foaie de istorie română*. Ceva mai târziu bibliotecarul univesității, îi dăruiește 4000 de volume. La București i se dă locul de istoric în comisiunea documentelor năstirilor închinată, iar la 1862 poiază la Iași unde scoate *Din* urmată de *Lumina* în care publică prima oară *Războiul postelnic* și tiră *Duduca-mămuca* pentru care dat în judecată și achitat. La căsătorește cu d-ra Fădiciu, româna Roșia-Aburdului. Unicul fruct al acestei căsătorii, a fost Iulia, fetea acela care s'a stins așa de timpuriu.

Hasdeu a publicat tratat: *Studii asupra istoriei române*. Lucrările părintele filologiei latino-române: umoristică *Aghiută*, *Trei ore* umoristică *Satirul*, *Studii asupra* *mului*, *Talmudul*, *Industria națională*, *Industria orvească* *sală* *cupiul concurenții*, *Răzvan și Vidra* *istorică în versuri*, *Prințesa* *dra*, *dramă în proză*, *Trei crai delir*, comedie, poezii ocazionale, *so*, o traducere în versuri a lui Ovidiu deopot de Bolgrad la 1867, intră în politică și la 1869 scoate împreună cu saul foaia politică *Traian*, urmată de *lumna lui Traian*. Ca om politic a *Istoria toleranței religioase în România*, *Ocenele în România*, *Moșiile statului*, *Satul model*. Bănuit fără temerar fi fost amestecat în tentativa rădela Ploesti, a fost arestat și arestat, ceea ce l'a lecut de politică. Ur o serie de alte opere: *Arhiva istorică a românilor*, *Ion Vodă cel Cumplit*, *critică a românilor*, *Curinte din Etymologicum Magnum Romaniae cogito*, *Armenii în România*, *Bas Radu Negru*, studii filologice și conferințe și câte alte lucrări pe-

O activitate literară vastă în noua menii: istoric, filolog, lingvist, corțiar, arheolog, dramaturg, poet, poliziarist, folklorist, om politic, patriarist, a împrăștiat în toate aceste nii flacăra spiritului său ager și diției sale incomparabile.

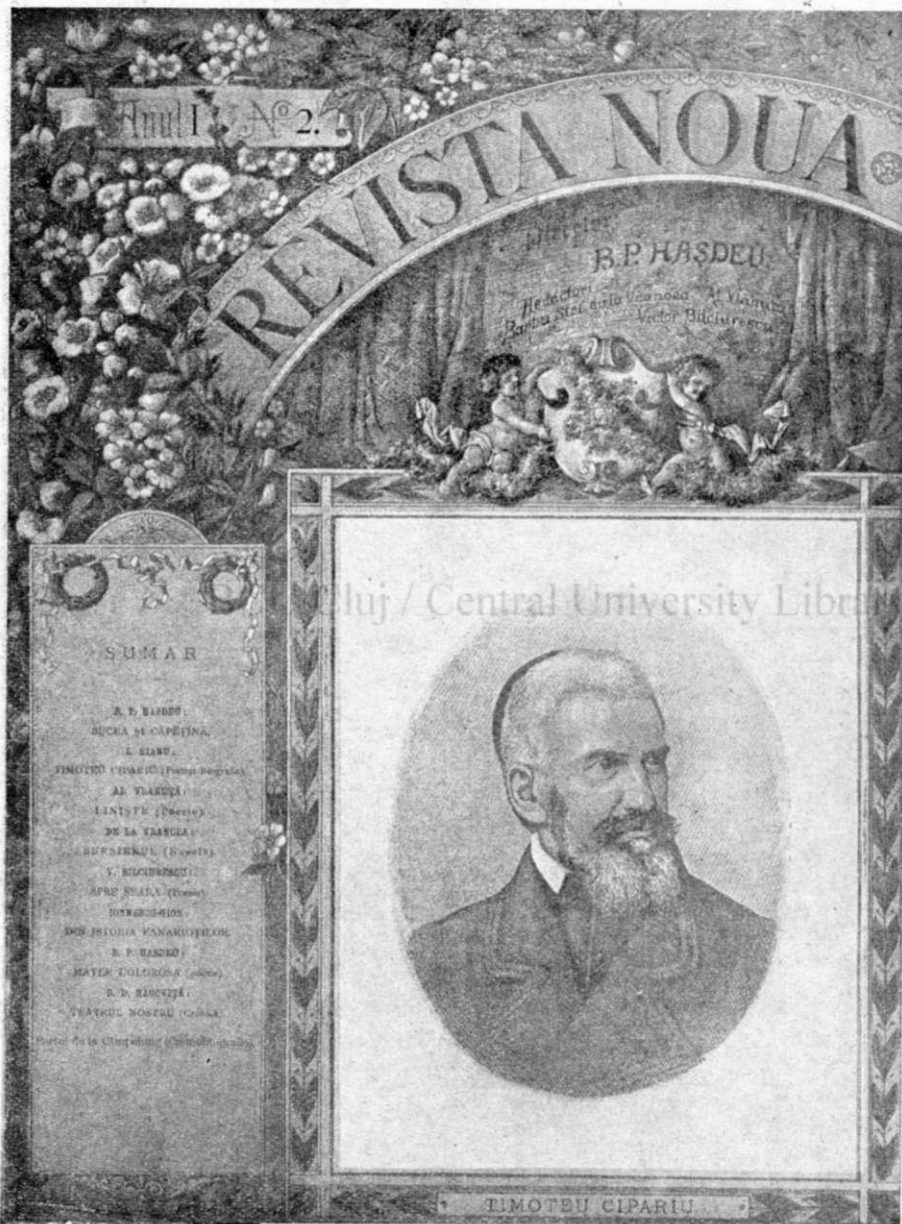
Ca polemist, au rămas memorabile sece ce a jucat *Convorbirilor literare* *pigramele*, *polemicele din Revista* (*Zacherlinele*) (*Eine Trilogie*) etc.).

Poet neluat în seamă până la m Iuliei, devine poet mare după ar t veniment care a jucat un rol cov în viața lui de după aceea (*Gaurd* *Povestea crinului*, *Așteptând*, *Ște Radul*). Dacă s'ar mai fi interesat de opera lui după moarte desigur ruina dela Belu, ar fi pus să-i sa invitația dela intrare:

„Căldătorule oprește și intră,
Moartea dă viață”,

acel pururea duios motto din *Aște*

„Din două aripi un avânt,
Din două sonuri un cuvânt,
Din rapsodii o epopee;

Coperta „REVISTA NOUA”, care apărea în 1888, sub direcția lui B. P. Hasdeu.

domnitorul Ștefan Petriceicu unchiul lor, din care pricină își alipesc la numele de familie și numele tatălui adoptiv.

Un strănepot al lui Gheorghe, Tadeu, are trei fii. Cel mai mic, cavalerul Alexandru Petriceicu Hasdeu, căsătorit cu Elisabeta Danksz, este tatăl marelui nostru Hasdeu.

Tadeu, căci așa se numea el înainte de a intra în țară, își termină liceul la Chișinău și la 16 ani intră în universitatea din Karkof unde face dreptul și literile. Luându-și licența în drept la

pitanul în front și scapă din convoiul spre Siberia, reușind să fugă în Moldova, la Iași, cam pela 1856. Cerându-i-se extrădarea, Mihalache Cogălniceanu, ministrul de externe de atunci, reușește să îl scape povăruindu-l să-și schimbe pe Tadeu în Bogdan și arătând că Hasdeu dela Iași e un altul, e Bogdan, iar nu Tadeu, pe care-l caută rușii.

Pe la 1857, fiind judecător la tribunalul din Cahul, refuză să ajute la alegerea lui Vagoride și e destituit din această cauză. La 1858 îl găsim profesor de

Ori unde-ași fi, ori unde-i ea,
Noi pururea vom scânteia
Ca una singură idee"

Dar cărturarul acesta atât de ager și de rodnic, n'a avut parte de o pomenire vrednică de truda lui din viață, dimpotrivă, parcă o fatalitate crează tăcere în jurul numelui și operei lui: Casa de la Câmpina, acel mare templu al veneratului mag, mai mult decât o ruină, o rușine; monumentul-poemă dela Belu, altă rușine: de bibliotecă nu se mai știe nimic!

Acum câțiva ani, înainte de război, când casa dela Câmpina încă mai păstra o înfățișare vrednică de splendoarea ei din trecut, am cetit cu jughăul în inimă și în urechi ziar din București prin care percepția din Câmpina fixa ziua și ora scoaterii în vânzare cu toba a lucrurilor din casă pentru neplata dărilor către stat!

Clavbrul în sîdefuri al Iuliei Hasdeu, portretul copilei-fenomen de Maillart, portretul magului de Mirea, biblioteca, prețioasele manuscrise, scoase la mezat pentru câteva mizerabile sute de lei!!! Ce condamnabilă nepăsare!

Și totuși este oarecum explicabilă: dacă Hasdeu ar fi știut să tolereze și să memizeze în viață, ar fi avut desigur alt sprijin moral după moarte. El n'a avut prieteni fiindcă n'a mistuit mediocritatea: i-a stat în gât și toată viața a biciuit-o nemilos. Peste cine a căzut ironia lui fină și nu l'a indispus? Cine a încercușit condeiul cu el și n'a ieșit sângerați?

De aceea tipă cucuvalaie în fostu-i cuiuș dela Câmpina; de aceea îi e păragină mormântul dela Belu; de aceea s'a ales praful de cărțile și manuscrisele lui și de aceea nu s'a găsit în toată țara un bolovan de marmoră și câteva kilograme de bronz cari să-i nemurească chipul aala scăpărător de vicioșune și de inteligență, căci doară masca dela arhivă n'o fi având pretenție să reprezinte pe Hasdeu.

Bogdan Petriceicu Hasdeu, supraviețuind Iuliei, a rămas ultimul reprezentant al unui neam de eroi intelectuali ce a strălucit neîntrerupt în istorie vreme de 300 de ani.

VICTOR BILCIURESCU

Adevărate

ortografie

La atelierul tipografic Socec-Sander Teclu, din str. Berzei, Hasdeu întâlnește pe Odobesou.

— Bine că te întâlnești Hasdeu; tui tipăresc operele și fiindcă acestea vor rămâne, țin să întrebuintez ortografia cea mai rațională: cum scrii tu boală, școală, coală? cu *o* sau cu *oa*?

— Eu nu scriu nici așa nici așa. Scriu boală, școală, coală.

— Și într'adevăr, nu numai că scria astfel, ci și pronunța așa.

autograf

Pe o scrisoare a istoricului A. D. Xenopol prin care regretatul cărturar rușă o cunoștință să primească o listă de sub-

scripție la istoria românilor ce trebuia să apară în curând, Hasdeu scrie:

„Nu mi-e de-odată

Ci mi-e de nadă”.

„Proverbi”.

tinicheana

La o alegere de președinte al academiei, candidați fiind Ion Ghica și Titu Maiorescu, reușește Ion Ghica.

Maiorescu care pe vremea aceea fuma, luându-și pălăria să plece, își uită cutia cu tutun.

Hasdeu îl strigă:

— Titule, tinicheaua!

Maiorescu, crezând să face aluzie la căderea sa, îi ripostează:

— Nu e frumos din parte-ți; cel puțin nu e colegial. La fel ți se putea întâmpla și ție.

— Dar ce-am zis? — îi răspunde Hasdeu — ți-ai uitat tinicheaua cu tutun

arhitectul

Marele filolog italian Angelo de Gubernatis, fiind oaspele lui Hasdeu la Câmpina, acesta a dat un prânz în cinstea musafirului său, la care a poftit mai multe personalități din lumea literară de atunci.

Prânzul s'a servit pe terasa cea mare din turnul din mijloc al castelului spirițist „Julia Hasdeu”.

La masă, Gubernatis care admirase castelul și acum admira terasa și priveliștea ce oferea de acolo valca Prahovei, întreabă pe amfitrion cine a fost arhitectul, la care Hasdeu îi răspunde că Iulia Hasdeu de acolo de unde e, în diferite comunicări spirițiste i-a comandat planul și toate amănuntele.

Vă închipuiți surprinderea filologului italian la auzul numelui acestui arhitect care conducea lucrările unei construcții din lumea cealaltă.

Și ca să nu atingă susceptibilitatea amfitrionului pe care l'știa spirițist, șoptește vecinului la ureche:

— Ascultă prietene, cu un arhitect de pe lumea cealaltă și cu greutatea aceasta a noastră a tuturor, nu găsești că am putea să ne trezim de pe terasă în pivniță?

despre ale noastre

Se știe că Hasdeu când călătorea — de obicei, între București și Câmpina — ocupa o bancă întreagă cu ziare, cu cutie de tutun, cu șaluri, câte odată cu cărți sau manuscrise și hamalii, cari îl cunoșteau, nu așeau niciodată bagajele călătorilor în compartimentul unde călătorea el.

Totuși în gara Plocești se urcă o doamnă care insistă să intre în compartimentul în care venea dela Câmpina Hasdeu și izbutind să se instaleze acolo, se adresează regretatului cărturar:

— Am ținut înadins să călătoresc cu d-ta, d-le Hasdeu, ca să mai vorbim despre ale noastre.

— Și cam ce înțelegeți d-voastră, onorată doamnă, prin acest „despre ale noastre”? — o întreabă Hasdeu.

— Adică despre literatură.

Iar Hasdeu, desamăgît:

— Eu, d-nă, aș fi fost mult mai încântat să ne ocupăm cu ceea ce am înțeles eu prin „despre ale noastre”.

portretul

În aula cea mare a castelului dela Câmpina, adică în chiar cuprinsul templului de unde porneau cele două scări spre ochiul lui Dumnezeu, sub care era așezată statua lui Crist, Hasdeu avea câteva strane mobile, un fel de jilțuri mari cari se puteau transforma la nevoie în paturi și de-asupra cărora era portretul în ulei al scriitorilor români mai de seamă: Bălcescu, Kogălniceanu, Alecsandri, Creangă, Negruți, ș. a., așa în cât când te poțea să șezi, desemna jilțul cu numele scriitorului de pe el. „șezi pe Creangă” sau „ia pe Negruți”.

Venind vorba de Alecsandri, regretata soție a lui Hasdeu emite părerea că top scriitorii au portretele bune, afară de Alecsandri care nu seamănă de loc.

Hasdeu susținând contrariu, d-na Hasdeu îl contrazice: dă-mi voie să-l cunosc pe Alecsandri mai bine ca tine...

— Vai de mine, dragă, — îi taie vorba Hasdeu — dacă am avea vre-o 30 de ani mai puțin, n'ai face gelos!

NOTE BIOGRAFICE

Hasdeu e basarabean, născut la 16 Februarie 1836 în comuna Cristinești din județul Hotinului, unde și-avea conacul moșiei, conac și moșie confiscate de guvernul rusească după fuga lui în România. Cam pe la 1890 a reușit el, după multe și anevoioase intervenții diplomatice, să i se redea în posesie moșia și conacul, pe cari le și vinde în același an, iar cu banii a construit castelul spirițist dela Câmpina și mormântul-poemă dela cimitirul Belu.

Cel ce scrie aceste rânduri a văzut reproduceri fotografice după picturile murale ale strămoșilor lui Hasdeu din sala cea mare octogonală a castelului, fiecare latură de octogon servind de panou pentru portretul unuia din Hasdei, prietere cari mi-aduc aminte pe marele fabulist Tardet care n'a scris decât în rușește; pe un Hasdeu pictor, profesor la Academia de pictură din Petersburg mort tânăr; pe tatăl său Alexandru, cel care împreună cu Costache Stamate reprezentau toată literatura și cultura românească de atunci în Basarabia.

El moare la 25 Aug. 1907 la 10 ceasuri dimineața la Câmpina și a fost adus în București și îngropat lângă Iulia și „neveasta sa românească” în mormântul ridicat de el la Belu pe aleea principală la stânga ei aproape de capelă, într-o atmosferă de nepăsare care a stărnit atunci o legitimă revoltă. Cei ce-i sîntiseră ascuțișul penei și al vervei lui neîntrecute, aleseseră prilejul de... răzlu-nare!

P O E Z I E

GEORGE GREGORIAN

IN FAȚA LUI

Și I-am vorbit : Tu, Doamne, Tatăl meu !
 Uscat de vis și prăfuit de foamne,
 Târând butucul umbletului greu
 Vin de sub stele, Doamne.
 Tot drumu-mi stă pe piept într'un mănuchi.
 Primește-aceste flori de înserare ;
 Ți le-am adus, culese în genuchi,
 Cărare cu cărare.

Părinte sunt flămând, nebun flămând,
 De-o frunte soră frunții ce m'adună,
 De-un ochi curat și umezit de gând,
 De-o vorbă cu lumini de lună.
 Tămădue-mă'n zâmbetele Tale,
 Afundă-mă în pacea Ta de munte !
 Mi-e capul greu de sgomote brutale,
 De sgomote brutale și mărunte !

O, glasul Tău ce m'a sădit în cânturi !
 Prin el m'am scurs și viu la el acum...
 Doar frunzele mi l'au grăit pe drum,
 Isoarele și frunzele din vânturi
 Ce pe 'nserat se furișau în stele,
 Și-acolo sus îl depăneau în șoapte
 Când tot Pământul, buhăit de noapte,
 Răceea la ele !

Și mâna Ta, oceanul ei sonor
 Ce-a rătăcit în umbra mea cu chip,
 Doar ea mi-a fost poverii de nisip
 Și fund și larg de vis răcoritor !
 O, mâna Ta, rostită infinit
 În azimi ce departe se socot,
 Năpraznica ei goană peste tot
 Și mila ei cu-adâncuri de-asfințit !

Biet hârb de ape mari picurător,
 Mi 'ngădăue-acum buzele pe ea!
 Și lasă-mă să beau cât pot eu bea !
 Acolo jos, când palid salahor,
 Din drumuri mă frângeam pe-o zare vie,
 Tușea 'mprejur atâta negliobie
 Și-atâtea zâmbete mă rumegau,
 C'a trebuit sfârșitul să mi'l dau !

Am fost eu cea mai răncedă bucată ?
 Și să fi fost eu oare cel mai rău ?
 Prea Bunule și Tată !
 De-mi cauți o potecă 'n darul Tău,
 Dă-mi fundul unei bolți și-un vraf de chei ;
 La Tine'n prag vin toți și Tu o știi,
 Am plâns cu toți, cu mulți mă restignii,
 Dar nu cunosc pe nimeni dintre ei !

TR. IONESCU

CIOBURI BĂTRÂNE

I

Ne vom desface sufletele cruce:
 Tu 'n răsărit, eu spre apus m'oi duce
 Să mă destram în aspre zări greoi
 Și nu m'oi mai întoarce înapoi.

Ne-om înflori tăcuți o viață nouă :
 Tu aur, eu sălbatec strop de rouă
 Tu mladă 'n primăvară, eu mină
 Pornit pribeag din țara cu lumină.

II

Pe drum de întuneric, fără vatră,
 Voi da eu pâine 'n căinții ce mă latră,
 Bând soarele cu ghiața din isvoare,
 Călcând în țarnă inima 'n picioare.

Voi merge-așa prin ploaie și furtună
 Gonit de stele, blestemat de lună,
 Și, împletind dantele dintr'o peană,
 Voi șterge câte-o lacrimă pe geană.

III

Mă vor opri bordeiele de lut,
 Pe unde numai spaima a trecut,
 Pe unde strigă foamea la răscruce,
 Pe-acolo pașii vremii mă vor duce.

Voi muguri un zâmbet dintr'o snoavă,
 Voi crește biruință în voroavă
 Și-apoi, ascuns în mine ca'ntr'o baltă,
 Voi geme cu săracii laolaltă.

IV

Și voi cădea drumeț-pe-un vârf de munte
 Pe malul unei mări cu orizont în frunte,
 Sau, poate, voi ținti la vre-unu hotar
 Pribeaga-mi umbră dusă în zadar.

Mă va culege o mână de creștin
 Ca pe o creangă de măslin
 Și nu va ști că pune spre hodină
 Un cerșetor din țara cu lumină.

N. DRAGHICESCU

P S A L M

Părinte al luminii, mă vei ierta vreodată
 C'am pus un strop de umbră în drumul razei Tale !
 Că pe fâșia 'ngustă de lut, pe care pața
 Ființei mele cade, ar fi putut să crească
 Un pumn de iarbă verde, strălucitor în soare,
 Și pe pământul fraged ar fi zâmbit o floare
 Mai mult ? Că'n faguri mierea putea să se'nmulțea
 Cu-o picătură nouă ? Că până azi bucată
 De umbră, care-aleargă în urma mea pe cale,
 N'ar fi 'negrit țărâna și piatra niciodată ?...

STĂPÂNUL MORTILOR

de C. VLĂDESCU

Era gropar: groparul cimitirului din marginea unui târgușor. Numai un drum de o jumătate de ceas, în pasul convoiului mortuar, despărțea locașul de veci de freanătul vieții. Cu toate astea, puțini dintre localnici și-ar fi adus aminte să fi zărit cândva pe gropar pe ulițele târgului.

Nimeni nu-l știa cum își duce viața, cum își petrece vremea în răstimpurile lungi dintre două înmormântări.

De altfel cine vrea să știe de el, cu să-i pese de rostul unui oropsit care trăiește din moartea altora, cine să aibă în gând pentru sufletul care pândește dinina răsuflete a semenilor lui?

De bună seamă trebuie să fi avut și un nume. Uitarea lumii părea însă să-l fi șters din grai — poate și din promnia lui amintire — ca pe o inscripție roasă de asprimea vremilor pe crucea le la căpătâiul unui mormânt părăsit.

Îi zăceau, **groparul**; și atâta era destul pentru înțelesul ori cui avea tristul priel să și aducă aminte ori să folosească nevitabilă îndelungă a bietului anonim.

Sar fi zis că în tovarășia mortilor se înțea între ai lui. Dincolo de zidul cimitirului începea taina cea mare pentru el, taina vieții, concepută cu aceeași eană superstițioasă cu care cei de dincolo își apleacă cu sfidă sufletul nelăștit peste misterul covârșitor al somnului etern.

Numai o nouă înmormântare — tururând liniștea micului regat al odihnei peste care domnea de un șir de ani strălucitul gropar, era un nou prilej pentru el să fie iarăși părtaș fără voce la gomotul vieții, adus în treacăt de acei ari însoțeau un mort.

Atunci îi vedeai apărând din adăpostul lui necunoscut, cu brațele agățate pe coada nelipsitei sape legănată pe măr în ritmul șovăelnic al piciorului înțelod pe care-l târâște cu o ciudată țgare de seamă printre morminte, fiindu-le ca de teama unei atingeri disruptoare.

Propriet — aproape incolăcindu-și trupul chircit — pe coada casmalei înfptă și marginea groppei proaspăt deschisă e brațele lui lungi și uscate ca niște rânghii noduroase, aștepta sfârșitul lujbei ca să ia în primire și să redeaământului lutul ultimului sosit la locul de odihnă.

Sta înțepenit, numai ochii fără curare se mișcau domol purtând privirea or ștearsă de viață somnoroasă pe fețele plânse ale celor adunați.

O scâlpire metalică părea totuși că liănește o clipă în căutătura aceasta aormită când se oprea în treacăt pe siriul înconjurat de lume în timp ce uzele vinete și strivite, — lăsând să vadă câteva resturi de dinți înegriți în despăcătura gurii înecată într-o înălcire murdară de mustăți și barbă albățite — încercau un surâs de proștăscă mulțumire.

Dar lumea necăjită, nu sta să-l priăscă. Și poate nici odată, nimeni nu și iertuse vremea să se întrebe ce fel de înduri puteau mocni sub fruntea înustă de un deget și boțită de încetări vineții a bietei lepădături omenești.

Doar la plecare vre-o rudă de a mortului lăsa în grabă câțiva gologani în palma argăsită pe care groparul o înțindea în neșire, apucând banii fără vre-un semn de recunoștință.

Când lumea era de mult plecată și groapa umplută deasupra sicriului, groparul singur își făcea încă de lucru pe lângă mormantul de pământ la mormântul deabia închis. Lucra cu meticuloasă aplicare, târându-se împrejurul ridicăturii de bolovani, netezind ici, potrivind dincolo cu sârguința unui artist căutând perfecțiunea operii.

Rămăs iarăși singur — cu morții lui — groparul părea trezit la viață și prin stuful solos al părului de pe față, cuvinte horborosite însoțeau gesturi de înțelegere cu noul oaspe, cu tovarășii lui mai vechi, cu o lume văzută numai de el.

Când se depărta înșfârșit, șontăc, șontăc, cu casmauă bălăgărită pe umăr, se oprea în răstimpuri ca să mai privească în urmă la noua-i clădire, iarăși mormântul o vorbă, două, clătinând din cap în semn de aprobare ori dejană, în vreme ce mișcarea brațului arătând câte un mormânt sau altul, părea să învoce mănturia lor.

Rare ori în zilele fără înmormântare, ici și colo se iveau pe lângă cruci rude de ale celor duși.

Groparul apărea și el, apropiindu-se mai mult pe furis. Se oprea la depărtare numai cât să vadă și încrămenit pe sapa își ținea nemiscată privirea stinsă către cei veniți, pândindu-le mișcările cu vigilența unui paznic bănuitor.

Dacă-l băga de seamă, câte o femeie înlăcrimată, îl miluia.

Într-o după amiază de vară însă, pe când, șontăc, șontăc, omul sălbăticit rătăcea, mormântul ca de obicei, prindre morminte ca un duh neastâmpărat sub povara vre-unui blestem, privirea lui rămase deodată pironită către un grup de bănbați ce se iviseră în capul potecii.

Pentru oricare altul, lucrul n'ar fi părut cu nimic vrednic de o deosebită luare aminte.

Un soi de neliniște păru totuși să tremure în corpul secătuit al tovarășului celor adormiți în timp ce ochii lui, elipind cu pripite licăriri, urmăreau cu neobișnuită încordare — cuprins parcă de presimțirea unei primejdii nelămurite — apropierea celor cari veneau.

După îmbrăcăminte, doi-trei dintre ei, arătau a fi oameni de oras, ba chiar nu păreau să semene la înfățișare cu cei de prin partea locului. Pe urma lor pășeau doi oameni nevoiași, unul purtând pe umăr o casma, o casma la fel cu scula neslăbită de mâinile groparului.

Chipul și gesturile lor n'aveau nimic comun cu înfățișarea abătută a celor veniți de obicei să plângă.

Vorbind tare, străinii se îndreptau către ultimul mormânt, unde un tânăr fusese îngropat cu trei zile mai înainte.

Ca nici odată, groparul își repezi pașii împleticioși, înbrăncit parcă de o mână nevăzută, către oaspeții turburători.

— Iacă și groparul!.. îl întâmpină unul din ei.

— Să ne dai o mână de ajutor „voinicule”, răsă alțul arătând către casma de pe umărul lui.

Groparul se opri lângă ei tăcut, plimbându-și cercetător privirea moartă a ochilor lpsiți de culoare pe figurile lor. Apoi deodată fixând pe cel cu lopata:

— Ce căutați aici? se'nerantă el.

Și glasul lui neobișnuit ca un mărăd de câine rău, stărni un fior nedumerit în sufletele celorlalți.

— Hei, beată-te! cercă să zâmbească unul din domni. Ia, suntem aci autoritate: judecător, procuror, adăogă el privind către vecin.

— E bănușă de crimă, zise judecătorul, cu mâna către mormânt. Trebuie să-l desgropăm.

Groparul ascultă fără vre'un semn de înțelegere în aceeași atitudine bănuitoare.

— Teai învățat să tot iei — ștreașgule — glăni cel cu lopata, începând să arunce pământul. De data asta o să-ți luăm și noi un mort.

Deodată, ca sgduit din somnolența lui doborătoasă de înțelegerea ultimelor cuvinte, groparul se smare înclătând mâinile pe coada casmalei pe care o mică amenințator. Făptura lui scălicăță păru să se înfrupte într-o încordare neașteptată, susținut ca de o tainică putere lăuntrică.

Să nu-mi luați nici unul! răoni el cu ochii albiți de o mânie subită.

Să-i lăsați aici... pe toți! repetă horcăitul de fiară și își arăta colții, în rânjelul hidos al buzelor vineții.

Cel cu lopata încrămeni o clipă, în timp ce judecătorul se dete un pas înapoi.

Procurorul, păstrându-și firea, încercă să vorbească, luând o figură aspră.

Omul cimitirului însă, se îndreptă fioros către el cu casmauă, gata să lovească, dar cei doi lucrători, desmeticiți se repeziră să-l ție.

— E nebun! zise înșfârșit procurorul plătisit. Duceți-l de aici și... legați-l, porunci el.

Groparul se sbătea în mâinile viguroase ale celor doi, ca un animal prins în capcană și trupul lui dovedea puteri nebănuite.

— Să nu vă atingeți de morții mei! strigă el. Să nu-mi luați vre'unul că vă ucid! Eu sânt stăpânul lor!..

Apoi, oprindu-se deodată din smucituri, cu un glas schimbat și mișcător:

— Nu luați, nu luați nici unul din câți mi-a dat Dumnezeu. El e stăpân acolo, — se tângui el arătând spre cer — pe sufletele lor. Aici numai eu sânt stăpân pe trupurile moarte, afirmă cu țarie bătrânul.

Fu un moment de uluire, după care cei doi lucrători se opintiră din nou și-l luară mai mult pe sus.

— Hai, împărate al morților! îl împinse cel mai mucalit.

Groparul se sbătu din nou infuriat:

— Dacă mi-l luați, răoni el cu ultimile puteri, am să mă bag în locul lui!.. Am să mă bag în locul lui!.. stăruia horcăitul lui depărtându-se.

Cei doi oameni l'au dus într'un colț, lângă zidul cimitirului. Ca să stea locului, i-au scos cureaua de la brâu și

O POVESTE ADEVĂRATĂ

cu un câine fără stăpân...

de MIHAIL NEGRU

Povestea un prieten al meu, bun amic al copiilor și mare iubitor al animalelor:

„...Sunt, în viață, situații dureroase aproape iremediabile și cari te desnădăduiesc prin perspectiva pe care ți-o deschid.

Ascultă numai... Noaptea, după ora 10, pe calea Victoriei, un vânt aspru și în ghețat face să tremure sticlos luminile felinarelor și gonește pe drumetri spre casa ori spre vreun local imbiertor prin căldura dinăuntru. Fulgi rari de zăpadă cad ca niște ace... Mergeam repede, cu capul în gulerul paltonului și cu mâinile înlemnite, deși le țineam în buzunare și în mânuși.

Peste drum de faimoasa „Terasă“, în josul vitrinei unei prăvălii, jos pe piatră, zăresc un fel de mogâldeță ghemuită, înfășurată în jurnale. Mă dau aproape privind curios... Ce-ar putea să fie acolo? Ah! e un câine... Slab și încovrigat, cu capul la coadă, dărdăie amar-nic pe un jurnal.

I l-a așternut pe piatră desigur vre un om cu suflet îndurător care trebuie să se fi îngrozit văzându-l acolo... Un jurnal, pe piatra rece ghiată!... Și vântul tăios, uscat și aprig plimbă acele de zăpadă cari vestesc viscolul, în noaptea de iarnă și oprește răsuflarea omului... Simțeam că parcă mi se taie inima uitându-mă la bietul câine. Știu ce-ai să zici. Ai să mă întrebi de ce m'am oprit și de ce n'am trecut înainte?... N'am putut! Am și eu acasă, domnule, un câțel căruia. — Închipuește-ți, — m'am simțit dator să-i cumpăr o hăinuță, de milă, să nu tremure când ese pe afară.

Și asta acuma, pe foaia de hârtie, cu ochii închiși și încovrigat cum ședea acolo, trebuia desigur să moară în noaptea aceea, înghețat...

Răzi de mine cât vrei. M'am oprit.

I-au legat mâinile. Dar fiindcă bătrânul da să se scoale, i-au împiedicat și picioarele cu o bucată de sfoară.

— Așa, vezi! îi zise răsând unul înainte să-l lase stăi cuminte, stăpâne ai morților, și nu urla că-i scoli din somn pe supușii tăi!

Bătrânul, îl privi deodată cu luare amănunte și ghemuindu-se pe pământ rămase nemiscat și mut.

Când și-au sfârșit treaba, oamemii dreptății au plecat, dar pe gropar l'au urdat în colțul lui.

Deabia a doua zi de dimineață cei doi muncitori, și-au adus aminte de bătrânul legat și îngrijiți, cu tot hazul ce cătau să facă, s'au grăbit să vie să-l deslege.

Groparul însă nu mai era la locul unde l'au lăsat. Urmele unui corp care se târâse, i-au dus la groapa din ajun.

În fundul ei, bătrânul, cu membrele încă legate, se rostogolise cu capul în jos sub restul subredului corp frânt și grămădit în desordine ca un morman de vechituri aruncat cu lopata.

Stăpânul morților... era mort.

C. VLĂDESCU

domnule, frământându-mi mîntea cum să-l scap, nu de moarte, care trebuia să-l ajungă odată ca pe orice făptură, dar de durerile pe cari nu le merita. De luat nu-l puteam lua, fiindcă, păcătosul, parea că e și răios. Voiam să plătesc cui va, vreunui negustor mărunți, să-l adăpostească până a doua zi în vre-o magazie, pe un țol, să-i cruce durerile rămânând ca a doua zi să se ducă unde l-o îndrepta Dumnezeu și să moară în noaptea următoare...

Dar pe calea Victoriei d-ta știi ce fel de prăvălii sunt și ce fel de lume trece... Numai lume aleasă, care n'are vreme de așa ceva...

Am intrat la Riegler, să iau un ceai, și să mă gândesc ce aș putea face. Acolo, doi cunoscuți ai mei, — la o masă unde m'au chemat, — vorbeau de stabilizare, de ouă exportate, de împrumut și de un manifest cu viață nouă cetățenească și cu libertate...

— „Domnilor, le-am spus la o vreme, cu sfială, iertați-mă, și vă rog să nu râdeți de mine... Dar uite unde mi-e gândul mie, și uite de ce nu mi găsec liniștea“...

Și le-am spus povestea cu câinele de afară care, pe un petec de hârtie, pe piatră, nemi putându-se ține pe picioare, trebuia să moară în noaptea aceea, înghețat...

Unu din cunoscuți, fiindcă mi-era prieten mai de curând, n'a zis nimic. Numai s'a uitat lung la mine... Dar celalt, aprinzând o țigară, a ridicat din umeri: „Asta e acum! dece te-ai oprit, domnule? dece te-ai uitat, în loc să treci înainte?... Nu știi că așa e viața?“

M'am înfășurat în palton și am plecat de lângă ei. În seara aceea politica nu mă interesa de loc.

Cu un fel de teamă, cu gulerul ridicat până la urechi, m'am îndreptat iar spre locul unde era câinele. Dacă l-o fi luat vre un om cu inimă să-l adăpostească?... Dacă s'o fi ridicat și s'o fi cuibărit singur undeva?... Ah! Doamne, ce bine ar fi, ce bucurie aș avea...

E tot acolo... Uite-l cum stă cu ochii închiși, cu coastele rare sub pielea tăbăcită parcă, tremurând pe piatră... Dracu' să mă ia, dar parcă mi s'au umezit ochii, simțind iar că mi se taie inima. Iți spun, domnule, fără rușine, că-mi venea să plâng... Atunci ni-am spus: orice ar fi, dar eu acasă nu rîd duc, până n'oi vedea adăpostită această nefericită făptură a lui Dumnezeu. Răzi, domnule, cât vrei de slăbiciunea mea, dar i-adevărat...

Am trecut în fața „Terasei“ cu gândul să rog pe patron să-l primească pe câine în vre-o magazie, până a doua zi. Voiam să și plătesc... Aș fi plătit din toată inima, numai să-l primească. Dar nu știu cum, parcă n'aveam curaj... Ar fi zis așa de acolo, poate, că am înnebunit. Pe câtă vreme, eu îmi închipiam că nu e rău ce fac.

Când, deodată mă pomenesc piept în piept cu tenorul Mihăilescu-Toscani. Venea, nu știu de unde, cu basul Dumitrescu, și voiau să intre să se încălzească la un pahar de vin.

— A! Bună seara! Ce faci p' aici? Nu

vii cu noi să luăm un pahar de vin... Strașnic ger mai căzu așa deodată, domnule...

— Fraților, zic, merg bucuros, dar nu târziu, că acuma am treabă... Și mă întam spre trotuarul celalt unde tremură câinele pe piatră.

— Aaa! hoțule... Am înțeles... De-ă mi-ești... Nu te mai astâmperi de loc!

— Nu, mă, dragă, zic, uite ce e... Și le cer întâi cuvântul de onoare n'au să spună nimănuui ce-au să-i fiindcă, înțelegeți, nu-mi convine să-i dă lumea de mine... Eu trec ca om răios, și unii mă socotesc chiar un aspru și hotărât... Și le spun povestea cu câinele... Intind mâna și li-l arăt... „Uite-l! E colo, pe o bucată de jurnal... Nu pot să mă duc acasă, înțelegeți... Rădeți, fraților, dar parcă mi se taie picioarele!“...

Am trecut drumul, câte trei. Luam ieșea dela Național, în blănuri și în toane, în mașini închise și luminate.

— Uite-l, mă, dragă... Asta moare în noaptea asta, sigur! Dar nu vreau să-l las... Sunt un om slab, poate, dar rog să nu mă spuneți nimănuui, să nu s'audă, fiindcă lumea, știți...

Mihăilescu-Toscani îmi dă un petic — „Ia lasă, domnule, că cecece e foarte bine. Hai să-l luăm de aici!“

— „Păi, stai, zic, nu pune mâna pe el! Stai nițel, nu pune mâna, că mi se taie și e răios...“

— Il luăm așa, cu niște jurnale... — Da! Și unde să-l ducem?

Basul intervine. — „Il ducem la toloșii ăia dela „Mercur“, aici în Palatul... Să-l țină la noapte după use, pe una la căldură, că-i ia dracu!“

Și vorbea frig, că-ți spusei celalt-bas, și era frig de-ți îngheța răsuflarea.

La câți-va pași apare portarul hotelului English, cu haină groasă și cu o ciulă mare, stând cu mâinile în buzunare și uitându-se la noi.

Toscani îl ia repede. — „Ia să-l luăm câinele ăsta d' aici, mă, omule, și să-l ducem la „Mercur“... E ici, la doi pași de la-și... Ia-l așa, cu jurnalul ăsta, să nu se răios!“

— „Să-l luăm, domnule, săr eu... să-l luăm, săracu! Ia-l așa, cu jurnalul... Că-ți plătesc pentru osteneală, să p... Ce, d-ta n'ai nevoie de ceva bani? domnule! Să-l luăm, săracu! „Și mă ducam cât nu pot să-ți spun...“

Portarul l-a luat în brațe, cu ferăstrău... Câinele, înlemnit, mai avea puterea să mărăie... Pasă-mi-te, el nu mai știe dea că mai e cineva care să-i vrea binele... Mi închipui că se temea de bătrânul...

Și-am pornit așa, noi trei și portarul cu câinele în brațe să-l ducem la „Mercur“ și să ne rugăm să-l primească după use, să stea acolo pe un sac, și să moară mâine seară...

Mă bucuram, domnule, uite, și te dă drept, ca de o fericire care-mi venea mie, de unui animal oropsit.

Dar la „Mercur“, când am ajuns ne-am uitat pe ferestre, n'am avut curaj să intrăm cu câinele. Lumea sta și mă și bea la mesele așternute alb... N'am tras. Sunt sigur că chelnerii n'au luat la goană și lumea ne-ar fi hui-

SECRETUL MEȘTERULUI CORNILLE

ALPHONSE DAUDET

Stați, le spun eu atunci, privind peșteră, cu desnađeje. Uite, tci, un fel de gang, cu ușe.

Dau fuga și deschid ușa sălii din care scară mare ducea spre o serie de apartamente. „Aici e foarte bine! le strig. Niți aici. E minunat! E calorifer! Ia ce căldură!”

„Am pus acolo, într'un colț. Și-am uitat, cu sufletul bucuros cum n'as putea să-ți spun. „Fraților, vă mulțumesc! trăiți! Uite, domnule, și dumitale n'aru osteneală... Mergi sănătos! Văz, ești un om bun!”

Și am pornit spre casă. — n'am mai avut cu băieții la un pahar de vin cum vorba... Fiindcă, să-ți spun drept, eu n'aveam de gând să stau, dar nu-mi le spuseseam așa, ca să nu încep deodată cu câinele...

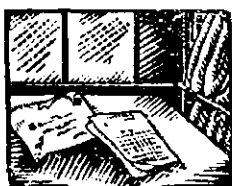
„Să trăiți, fraților!” Și-am plecat înspre casă, plin de mulțumire de ce altul nu mai era ca mine.

După vreun ceas două, acasă, strivind țigară pe scrumieră, stingeam lumina înălc, și mă gândeam la bucuria melui. Ce bine trebuie să-i fie și lui, căldură... L-am pus într'o casă mare, calorifer care încălzea până și scara-casă modernă e o binecuvântare până pentru un biet câine rebegit... Și era lumină pe scară la ora 12 noaptea... mea de acolo se vede treaba că nu se va la parale... Sau poate că lumina arăpână vin toți locatarii, și apoi se lege. Trebuie să fi fost unii din ei la lucru... chiar vedeam lumea cum iese la Național... Să știi că așa e... Ce rău pare că nu era toată lumea sus, să-mai fi intrat nimeni pe ușe după ce adus câinele...

„Mă ridic și aprind altă țigară, cum deodată de neliniște... „Să știi că e! Mai era lume care trebuia să vi... Ce-o fi zis cel dintâi locatar care a venit și a văzut câinele acolo, lângă scară, alături de calorifer?... Sunt sigur că l-a gonit, și, Doamne, în ce chip trebuie să-l fi gonit!... întâi o uitătură răcoasă, apoi un gest de scârbă, de pân bogat... „leși afară, javra draului!” Și, cu o lovitură de vârf de mână în plin, în coastele subrede înalte sub pielea tăbăcită, câinele neșovătat care privea cu ochi mari și rozăți, trebuie să se fi făcut mic, mându-se de ciment, apoi a ieșit schelet, cu șalele îndurerate, afară în tulpă tăioasă și în viscolul aspru... Așa buie să fi fost... Parcă vedeam înplărea aiudoma... Domnule, ce să-ți spun?... Toată noaptea m'am frământat. Am adormit spre ziuă, cu un sentiment pe care abia mi l-am lămurit. Uneori îmi e rușine că sunt om! mă gândesc cu groază la soarta u... din fapturnile bunului Dumnezeu, să vede, care știe și care rânduiește al... Gândește-te și dumneata!”

Am reprodus aci povestea, aproape cu totul cu cuvânt, așa cum ni s'a spus...

MIIHAIL NEGRU

Francisc Mamai, un bătrân flautist, venea din când în când să petreacă seara la mine și bând vin fierț, mi-a povestit noaptea trecută o dramă din sat al cărei martor a fost și moara mea acum câțiva ani.

Povestea bătrânului m'a mișcat și voi încerca să v'o povestesc așa cum am auzit-o.

Inchipuiți-vă scumpi lectori, că vă aflați un moment în fața unei oale cu vin parfumat și că un bătrân flautist vă vorbește.

Țara noastră, stimate domn, n'a fost o localitate moartă și fără cântec cum este astăzi. Înainte vreme, se făcea aici mare comerț cu măcinșul, și zece kilometri depărtare, oamenii dela ferme ne aduceau grâul lor să-l măcinăm...

De jur împrejurul satului, dealurile erau acoperite cu mori de vânt. În dreapta și în stânga nu vedeai decât aripi ce virau pedeeasupra piunilor, spre vântul de nord, șiruri de măgari încăreți cu saci, urcau și scoborau drumurile; și era o plăcere să sculți toată săptămâna pe culme pocnetul bicelor, pârăitul pânzelor și strigăte de „dii!... hăi!...” al ajutorilor de morari... Duminica ne duceam în ceată la moară. Acolo, morarii plăteau vinul. Morăritele erau frumoase ca niște regine cu brodoarele lor de dantelă și crucea lor de aur. Eu, mi-aduceam flautul, și până seara târziu, se jucau dansuri naționale.

Vedeți aceste mori, erau bucuria și bogăția țării noastre.

Din nenorocire francezi din Paris, avură ideea să înființeze o moară cu aburi pe șoseaua Tarasconului. Frumoasă și nouă invenție! Oamenii se deprinseră să trimeată grâul lor la fânari, iar sârmanele mori de vânt rămăseră fără lucru. Câtva timp, ele încercară să lupte, dar aburul fu cel mai tare și iată-le nevoite să se închidă una câte una.

Nu se mai văzură venind micii măgari: Morăritele își vândură crucea de aur... Nici vin, nici joc!... Degeaba sufla vântul, aripile rămăneau neclintite.

Și într'o bună zi, comuna dete ordin să dărîme aceste ruine și în locul lor se sădăriră vii și măslini. Cu toată întorsătura lucrurilor, o moară din deal a ținut piept, și își mișcă aripile în nasul fânarilor. Era, moara meșterului Cornille, acela despre care voi povesti în seara aceasta.

Meșterul Cornille era un morar bătrân, trăise șazeci ani în fâină și acum era înfuriat de starea în care se găsea. Înființarea fânăriilor îl făceau ca nebun. Opt zile în șir l'au văzut alergând prin sat, ațâțând lumea în jurul lui și strigând că îl lua gura că voiau să otrăvească satele cu fâina morilor de aburi.

„Nu vă duceți la ei, le zicea el, acești bandiți întrebunțează aburul pentru fabricarea pâinei și aceasta este invenția dracului, pe când eu lucrez cu vântul de nord, care este respirația lui Dumnezeu...”. Și astfel găsea o mulțime de cuvinte de laudă morilor de vânt, dar nimeni nu-l asculta.

Turbat de mânie, bătrânul se închise în moara lui, unde trăi singur ca o fiară sălbatecă. Nici pe nepoata lui nu mai voi s'o ție lângă el, Vivetta era o copilă de 15 ani care după moartea părinților săi nu mai avea pe nimeni pe lume în afară de bunic.

Sărmana fată să văzu silită să-și căș-

tige pâinea pe la ferme, dând ajutor la seceriș, la creșterea viermilor de mătase și la recolta măslinilor. Totuși bătrânul avea aerul că iubește această copilă. Spre a o vedea, i se întâmpla să meargă patru kilometri pe jos, tot prin arșița soarelui, până la ferma unde lucra și când era lângă ea ore întregi o privea plângând.

În sate se credea că bătrânul morar, isgonise pe Vivetta, din cauza sgârceniei; și nu-i făcea cinste să-și lase nepoata să se târască din fermă în fermă expusă brutalității animalelor și a mizeriilor ți-neretei.

Ei nu găseau potrivit ca un om de condiția meșterului Cornille, care până aci știuse să e facă respectat să umble desculț ca un țigan, cu căciula găurită și brăul sdrențuit. Și adevărat că Duminica, când îl vedeam intrând la leturghie, nouă bătrânilor, ne era rușine pentru el, și Cornille simțise încât numai îndrăzneia să ia loc în strană. Rămănea întotdeauna în fundul bisericei la un loc cu săracii.

În viața meșterului Cornille era ceva nelămurit.

De multă vreme nimeni, din sat nu-i mai aducea grâu, dar aripile morii își continuau mersul ca mai înainte...

Seara, întâlniai pe bătrânul morar pe șoale îndemnându-și măgarul împovărat cu saci de fâină.

— Bună seara, meștere Cornille! îi strigau țărani; merge măcinșul, merge?

— Merge copii mei, răspundea bătrânul pe un ton glumeț! Slavă Domnului, lucru nu ne lipsește.

Și dacă îl întrebau de unde dracului provine atâta lucru își punea un deget la gură și răspundea grav: „Ssst! lucrez pentru export...”. Niciodată n'am avut un câștig mai bun. Dar ca să-ți vâri nasul în moara lui nici prin mîinte să nu-ți fi trecut. Nici Vivetta nu intra niciodată.

Când treceai pe acolo vedeai ușa închisă, aripile morii mereu în mișcare, măgarul păscând iarba din tindă, și o pisică mare și slabă se tolănea la soare, pe margina ferestrei și te privea răutăcios.

Toate acestea păreau o taină și făcea lumea să elevetească. Fiecare explica secretul meșterului Cornille, după plac, dar vestea să răspândise că în moara aceasta erau mai mulți saci cu bani, decât saci cu fâină.

După câțva timp însă totul se descoperi; și iată cum:

Făcând tineretul să joace cu flautul meu, băgai de seamă într'o zi că cel mai mare din băieții mei și mica Vivetta, erau îndrăgostiți unul de altul. Nu m'am supărat, căci după toate numele Cornille era stimat de noi și apoi pe micuța și frumoasa Vivetta îmi plăcea să o văd alergând în casa mea. Dar cum îndrăgostiții aveau prilejul să fie mereu împreună, voiam, de teama întâmplărilor, să aranjez această afacere cât mai repede și m'am urcat până sus la moară să-i șoptesc două vorbe și hunicului.

Ah! bătrânul vrăjitor! Să fi văzut cum m'a primit! Cu neputință să-l fac să descuie ușa. Prin gaura cheii, i-am explicat totul cum m'am priceput mai bine și tot timpul cât îi vorbeam, ticăloasa aceia de pisică mare și slabă îmi sufla ca un drac pe deasupra capului. Bătrânul nici nu m'a lăsat să isprăvesc și mi-a strigat foarte necuviincios să mă întorc la flautul meu; și de eram grăbit să-mi însor băiatul, puteam să găsesc fete la fânărie... Gândiți-vă că mi se urca sângele în

DE CE PĂMÂNTUL E ROTUND

cap, auzind aceste vorbe rele; dar am avut atâtea putere să mă stăpânesc și lăsând acest bătrân nebun la roata lui, m'am întors spunând copiilor nemulțumirea mea. Sărmanii mieluși nu le venea să creadă; mi-au cerut înviorarea să se urce împreună la moară și să vorbească hunicului... N'am avut puterea să-i refuz, și iată-i pe îndrăgostiți plecați.

Dar tocmai când au ajuns sus, meșterul Cornille plecase, ușa era zăvorâtă; dar plecând, bătrânul uitase scara afară și copiii lor veni gând să intre pe fereastră, să vadă ce se petrece în vestita moară.

Lucru ciudat! Hambarul era gol... Nici un sac, nici un bob de grâu; nici picătură de făină pe pereți și pe pânzele de păianjeni... Nu se simțea nici mirosul cald de grâu strivit, care îmbălsămează morile.

Oșia morii era plină de praf și pisica mare și slabă dormea deasupra. Încăperea de jos avea acelaș aer de mizerie și părăsire: Un pat prost, câteva sdrențe, o bucată de pâine pe o treaptă a scării și într'un colț 3-4 saci plensți din care curgeau bolovani de pământ alb.

Acesta era secretul meșterului Cornille! Acest pământ îl plimba seara pe drum, ca să salveze prestigiul morii lăsând să se creadă că se făcea făină...

Copiii se întoarseră și-mi povestiră plângând cele văzute. Mi s'a rupt inima auzindu-i... Fără să pierd o clipă, alergai la vecini, le spusei totul în două cuvinte și convenirăm să ducem fără întârziere, la moara lui Cornille tot grâul ce se găsea acasă. Zis și făcut. Tot satul porni la drum și ajunserăm sus cu un convoiu de măgari încărcăți cu grâu, dar grâu adevărat acesta.

Moara era larg deschisă... În fațașei, meșterul Cornille, ședea pe un sac cu piatră văroasă, și plângea cu capul în mâini. Băgase de seamă la întoarcere că cineva pătrunsesse în lipsa lui înlăuntru; și descoperise tristul secret.

— Sărmanul de mine! Nu-mi mai rămâne acum decât să mor. Moara e dezonorată. Și plângea cu hohote să-ți sfășie sufletul, chemă moara cu fel de fel de nume și-i vorbea ca unei ființe adevărate.

În momentul acesta, măgarii ajunseră sus și noi am început să strigăm ca în timpurile bune ale morarilor.

Hei! Moară!... Hei meșter Cornille!

Și sacii se îngrămădiră în fața ușei și frumosul bob auriu, se răspândi pe jos, în toate părțile...

Meșterul Cornille căscă ochii mari. A luat grâu în pumnul lui bătrân și zicea plângând și răsând totdeauna:

— E grâu! Doamne Sfinte! Grâu adevărat! Lăsați-mă să-l văd. Și întorcându-se spre noi:

— Hei! Știam eu că o să vă întoarceți. Acești făinari sunt niște hoți.

Voiam să-l ducem pe sus în sat:

— Nu, nu, copii mei; trebuie să dau mai întâiu mâncare morii mele...

Gândiți-vă! Câtă vreme e decând n'a luat nimic la măsă...

Și noi toți aveam lacrimi în ochi văzând pe sărmanul bătrân sbătându-se în dreapta și stânga, golind sacii, supraveghind roata, pe când bobul se strivea, iar praful subțire al grâului se urca în tavan.

Și ca să fim drepti, din acel moment, niciodată nu l'am lăsat pe bătrânul morar fără lucru. Dar într'o dimineață meșterul Cornille muri, și aripile ultimei noastre mori nu se mai mișcă și de astă dată pentru totdeauna.

Trăiau odinioară într'o cetate două familii puternice, stăpâne fiecare pe sute de robi și moșii întinse. Și aceste două familii se vrăjmăseau din veacul veacurilor, ucizându-se cu neîndurare între ele, căutând cu ură neîmpăcată să se șteargă de pe suprafața pământului.

Văzând blestemul sângelui, din înaltul cerului, preasfintei fecioare i se făcu milă de nemernicia vermilor și se hotărî să-i împace. Iar de dragul lor făcu pe cea mai mare dintre minuni.

Ultimii capi ai celor două familii aveau un fecior de o bărbăție neîntrăcută și o copilă de o frumusețe nemai văzută. Dragostea lor trebuia să îngroașe ura secolelor.

Dar diavolul veghia. Stăpânul pustiului încerca să zădărnicească minunea păcii.

Cei doi tineri au fost închiși în câte un turn înalt până în nori și cu pază neadormită alături.

Preasfânta fecioară veghia și ea. Cu un semn le porunci norilor să clădească pod mareț între cele două turnuri, să unească cele două inimi iubitoare. Și cei ce au vrut să-i despărtească, i-au uitat și mai mult prin voința cerului.

Când stăpânii celor două familii vrăjmașe au auzit de minunea cerului, s'au aprins de o mânie fără hotar și fiecare își luă copilul, întemnițându-l în cea mai nepătrunsă celulă, păzindu-l cu o sută de ostași, santinele încercate în primejdii.

Dar noaptea ușa celulei se deschidea de o mână nevăzută, paznicii adormeau și cei doi îndrăgostiți puteau să stea alături până în zorii zilei.

Cații vrăjmași aflând și această minune, au pus la cale fiecare în parte, stăpânii de aceeași inspirație drăcească, un plan nebun. Feciorul să fie dus în spre apus, până la marginea pământului, iar fata în spre Răsărit spre aceeași margine depărtată, pentru ca astfel nici gândul lor să nu mai poată străbate depărtarea cea fără de hotare.

Și au plecat o mie de ostași cu feciorul în spre Apus și-o altă mie cu copilă în spre Soare răsare.

Și au mers astfel ani de zile, străbătând fiecare, pustiuri, dealuri, munți și plutind pe mări și oceane înfuriate.

Tristi, ca niște umbre păseau purtați de voința nebuniei părinților cei doi tineri, urlând cu lacrimi amare fiecare jos, care sporea depărtarea între ei.

Căci atunci pământul — era asemenea unui disc rotund, plutea ca o minge de aur în aer. Iar marginile lui erau fixate cu un zid de argint înalt de o sută de pași. Cei ce îndrăzneau să se urce în vârful acestui zid stăpăneau cu o privire întreg Universul. Stelele i se arătau făclii de aur, luna un taler de

diamant. Dar privind prea mult go se deschidea înainte înfiorător, îl a un leșin ayroape de moarte și cad viu se rostogolea în spațiul interplatar, căzând mii de ani de-a-rându adâncul lumilor, în spre isvorul întericului. Acolo jos se transforma în bră unde va rămâne până la venirea decății de apoi.

Spre această margine înfiorătoare cadrului mergeau cei doi tineri.

Și când au fost aproape de zid argint, îndrăgostiții s'au grăbit să urce în vârful lui, și de acolo privi gol și au întins mâinile înspre neștințire, chemându-se cu strigăte de nădejde.

Prea milostivă fecioară lăcrimă de la lor și binecuvântându-le dragă perunci pământului să-și unească două margini și glob de aur să unească cea mai mare dragoste, care a trăit dată.

Brațele cari se pierdeau în gol simțit de-odată că se întâlnesc. În cari se chemau în zadar, s'au simțit odată aproape, bătând una pentru

Cații familiilor vrăjmașe auzind cea din urmă minune, și-au învins înliți mânia și întinzându-și mâna pentru a se unească au încheiat istoria unui război care nu mai avea sfârșit, printr'o minune care a durat șapte vieți de oameni.

ION MUNTEANU

SEVER BURADA: Portret

in strainatate

AMINTIRI ASUPRA LUI HENRI BERGSON

de HORIA FURTUNA

Henri Bergson!

În amintirea mea rămân unele fotografii într-una din rețetele care anunțau că luase Premiul Nobel. Și am avut o clipă de dureroasă surprindere văzând cum timpul îi înstrăinase obrazul rumen și îi obosise expresia ageră a ochilor. Am simțit că de mult s'a îndepărtat vremea când eram studentul dela drept și litere dela Paris, și când așteptam — cu un entuziasm care mă făcea fericit, iar printre cămarazi cu o elocvență doritoare de a face prozeliti — ora cinci în fiecare Vineri spre a mă duce la Collège de France ca să aud pe Henri Bergson.

Primele lui opere: *Essai sur les données immédiates de la conscience și Matière et mémoire* — în care se găsește de altfel schițată toată filozofia lui ulterioară — îi atrăsese respectul lumii universitare și a cercurilor științifice și filozofice competente.

Volumul *Le Rire*, venind după o încrengă serie de monografii asupra răsăritului, dădu o explicație nouă, dar incompletă, a cauzelor răsului.

Ideea că rădem atunci când ceva omenesc sau ceva viu se comportă în chip mecanic sau mort, — a ridicat multe discuții și numele lui Henri Bergson începu să fie cunoscut și de marea publică.

Apariția însă a cărții *L'Evolution Créatrice și* fost începutul marelui gloriei a lui Bergson.

La Sorbona, Fr. Rauh și A. Lalande în conferințele de licență aduceau în toate dezbaterile punctul de vedere al lui Bergson. Revistele și ziarele erau pline de articole, de polemici, de versuri chiar care discutau sau foloseau deosebirea dintre inteligență și instinct și durată sufletească etc. — ale maestrului. Iar suflătorul din Collège de France unde își ținea cursul, era cu totul neîncredător pentru mulțimea de studenți, de ziaristi, de profesori, de intelectuali și de... *dames du monde* care veneau să asiste.

Cursul lui Bergson era cursul la modă în Paris, — ultimul loc unde se mai filozofează, ca să fi putut să-l ascuți și să ai un loc mai bun, trebuia să vii cu vreo oră mai de vreme și cu prilejul acesta puteai să ascuți și cursul lui Leroy Beaulieu care vorbea în același anofitețu înaintea lui Bergson.

Mi-aduc aminte că simpaticele dar astenicul Leroy-Beaulieu vorbea despre *Populație* și pe măsură ce pleda pentru nevoia în care se află Franța de a fi mai populată, pe aceas măsură se popula și sala în care el vorbea. Dar perspicacitatea bătrânului maestru îl lăsa să vadă că acest subit interes pentru fiulele cursului său nu trebuie luat ca o răsplătă tardivă a meritelor sale.

În așteptarea cursului lui Bergson, erau de multe ori izbit de câte o înfățișare distinsă de savant cu favoriți. Pe când insirai, ca pe niște mătăni în

mințe numele posibile de savanți și profesori cari se putea să posede aparența de mai sus, — vedeai cum distinsa figură de savant se ridică în picioare și cedează locul unei doamne de cea mai autentică eleganță. Vai! Ceea ce se spusese era adevărat: doamnele din lumea mare își trimeteau câte un valet măc chipos, câte un maitre d'hotel să le reție din vreme locul la cursul lui Bergson.

Am ascultat odată conversația a doua doamne de acestea care primeau ziceau ele, — în casa lor toate numele mari ale literaturii și ale politicii. Louis Barthou sedea în ziua aceea la curs numai cu două bănci înaintea lor, și a putut auzi — în pauza dintre cursul lui Leroy Beaulieu și al lui Bergson — cum cucoanele au ajuns și la dânsul și una din ele a început:

— *Barthou? Mais, ma chere, je le connais. Mais c'est un médiocre, je vous assure?*

Majoritatea auditorilor însă erau studenți și intelectuali. Acolo au văzut pe Pierre Lasserre, Gaston Rageot, Jean Cocteau, Charles Peguy, Denis Arniel, Paul Fort, Daniel Balthet etc., iar dintre români pe Mircea Djuvara, Marin Ștefănescu, Al. Băbeanu, Ion Pillat, Mircea Libros, D. Ioanițescu și alții.

Când apărea Bergson — scund elegant, mustața tunsă mărunț, guler tare, cravată neagră — sala amuțea. Bergson se așeza pe scaun, arunca o privire asupra sălii ca și cum ar fi vrut să și recunoască prietenii și să reia contactul sufleteș cu ei și apoi începea să vorbească. Vorbea rar de tot, articulând cu mare claritate și căutând parcă totdeauna în ochii noștri putința de a merge mai departe.

Aveai impresia unui salt în necunoscut a unui miner care ajunge sub ochii tăi fundurile întunecate ale pământului ca să scoată un aur din ce în ce mai armonios și mai abundent. Toată sala era o singură privire, o singură răsuflare, o singură atenție și un singur gând. Bergson începea prin a rezuma în câteva cuvinte ultimele conferințe spre a ne arăta până unde ajunsese cu analiza filozofică a ideilor pe care le critica. Apoi începea opera constructivă. Vorbea răsădit, își întovărășea expunerea cu metafore superbe — oaze fermecute într-un desert deșertor — și înaintea cu precizie de cronometru printr-o lume de concepte pe care o creaa în fața noastră.

Neuitat în deosebi a fost anul când a vorbit despre *Natura ideilor generale*. Am trimis în anul acela unui ziar din București în fiecare săptămână o dare de seamă a cursului lui Bergson și știu cu câtă aviditate prietenii care studiau filozofia la București urmăreau gândurile marelui filozof.

Remarcabilă a fost ultima lecție a unui curs când Bergson epuizând analiza

materiei tratate a voit să arunce o proiecție de lumină spre viitor întrebându-se care ar fi scopul vieții omeneste. Și a arătat cum chiar cel mai materialist căutător de avere, cum industriașul stăpân pe o cetate de uzini, pe lângă mulțumirea de a avea un venit din ce în ce mai mare, are în fond o mare mulțumire aceea de a fi creat ceva.

Scopul vieții omeneste este de a creaa, de a creaa în confort, în bine, în frumos, în consolare în adevăr. Și de oarece sentimentul cel ai creând — și după ce ai creat — e o mulțumire armonică și adâncă, poate că scopul vieții omeneste este, spuneți Bergson, creația estetică.

Mi-aduc aminte de ziua aceea de primăvară când ne spunea lucrurile acestea. Sala era plină de intelectuali și artiști care și purtau în piept geniul și blestemul de a crede în idee și în frumos. Ovațiile ce i s'au făcut lui Bergson nu erau numai un omagiu adus inteligenței lui creatoare și erau mulțumirile tuturor acelor care își simțeau viața justificată și sufletul salvat prin cuvintele marelui cugetător.

Odată, într'un sfârșit de toamnă, într'unul din ultimii ani când s'a mai ținut cursul, asistasem împreună cu Ion Lușoșianu la lecția de deschidere. Admiratorii fanatici ai lui Bergson l'au așteptat la esire. Mare mi-a fost emoțiunea când l'am văzut că se îndreapta spre mine.

— Domnule, îmi zise, întinzându-mi mâna, ești de patru ani unul din ascultătorii mei cei mai credincioși și cei mai atenți. Cum te numești și ce studiezi?

Și a pornit încet cu noi pe rue des Ecoles, vorbind cu mine filozofie, muzică, literatură. Nu mi venea să cred că marele Bergson poate să răsplătească cu atâta atenție, entuziasm și admirația mă duc să discut filozofie cu el.

Ajunși în fața Facultății de medicină, Henri Bergson s'a despărțit de noi, invitându-mă să mă duc la el acasă, la Anteuil, ca să discutăm filozofie. Invitația asta am luat-o ca o supremă amabilitate căci n'as fi îndrăznit nici odată să mă duc să discut filozofie cu el.

Starea bolnăvicioasă a lui Bergson l'a făcut să-si întrerupă curând cursurile dela Collège de France și să se consacre unei mari lucrări la care medita de mai mulți ani. Înainte de a părăsi definitiv catedra lui, Bergson se lăsase suplinit un an de către celebrul sociolog René Worms. Audia acestuia impresionant, sălile rămăneau însă pe sfert goale căci lipsea atracția magică a maestrului.

Am în fața mea caetele cu însemnări dela cursurile lui Bergson. Văd minuțioasele analize ce le face asupra filosofiei lui Plotin, Zenon, Berkeley, Spinoza, Descartes, Biran, Comte și apoi recitesc

critica literara

IN R A S P A R ...

I A R T O A M N A

Dar ravagiile toamnei printre muritori nu-s numai acestea: toamna nu este numai isvorul neseceat de inspirație, curteza-na nepotolită prin, elogii, a scribilor anonimi sau oficiali, nu e numai cocheta care nu știe cum să se mai facă admirată și lăudată, nu aduce în cortegiul ei funebru această unică nenorocire literară. Urmând imediat după vara cea călduroasă și îndemnătoare la odihnă— toamna reprezintă epoca reînceperii activității pe toate terenurile inclusiv, cel literar. Fenomenul vă e îndeajuns de cunoscut din presa cotidiană și din afișagiul public: peste tot ni se anunță zilnic aparițiuni și reaparițiuni de periodice, literare, culturale, politice etc. Fenomenul e atât de general și de îngrijitor, încât, pentru simplul spectator, fenomenul apare ca o adevărată calamitate.

Nu am interes să fac nimănui reclamă, dar priviți cele câteva foi eșite, în ultimele 2 săptămâni, de sub teasc, și vă veți convinge nu numai că anotimpul plicios al toamnei dă de lucru culegătorilor tipografici oferindu-le paginile naive ale ciupercilor-reviste, dar că majoritatea acestor foi, tot atât de anonime chiar când poartă o semnătură descriabilă, adăpostesc în coloanele lor „versuri și proză, schițe, nuvele, însemnări” lipsite și de răspundere, și de garanție și de puținul care le-ar putea face durabile. E — desigur — una din constatările într'adevăr dureroase care — generalizată — ne duce la la încheerea că, toamnă cu toamnă, scrisul românesc se

pasagiile inspirate în care redă cu demnitate libertatea omului desjucându-l din determinism, — în care vorbește, — și în artă se apropie de Bacon, Renan și Nietzsche — de evoluția care creează o viață din ce în ce mai conștientă și personalități omenești de geniu, — în care arată că scopul vieții noastre e creația, dovadă sentimentul de bucurie ce întovărășește creația, — în care arată că filozofia intuiției, luare în posesiune directă a obiectului, nu e o filozofie mistică ci e puntea, legătura pe care Bergson o aruncă între metafizică și știință, — în care analizează timpul legat de purul omagiu de simpla repetiție, de mecanică și durată: timpul variabil al vieților care tinde spre o eternitate de viață.

După *l'Energie spirituelle* și *Durée et Simultanéité* (acesta din urmă consti-

LETIȚIA NICHIFOR: Case

prezintă mereu mai anemic și mai lipsit de vigoarea caracteristică operelor de valoare.

De-aici o a doua caracteristică — de-astădată mai altruistă — a toamnei, această doamnă superbă, care nu se mulțamește să se facă lăudată și căutată, dar dă ocaziuni de primenire literaturii, deschizându-i, prin ploaia plictisitoare și dezechilibrantă, pori noi, tot atâtea prilejuri de evadare.

De-aici semnificațiunea toamnei: ca prietenă, a poetilor, mai ales a acelor cari dibuesc pe cărările intortochiate ale artei: de prietenă a tipografilor cari —

tuind cea mai profundă critică a teoriilor lui Einstein), Bergson lucrează la o mare operă care să sintetizeze toată filozofia lui.

Multă vreme presupunerile dedeau titluri acestei lucrări. O lucrare asupra *Voinței? O Etică?*

Astăzi se știe că Bergson lucrează la un mare studiu asupra *Moralei*. Va fi transmutarea în domeniul spiritualității a acțiunii omului printre oameni și în natură, — a conceptelor generate ale lui Bergson.

Negat de unii cum a fost Julien Benda, pus de alții în rând cu Socrate și cu Kant, — Bergson este fără îndoială cel mai profund cugetător din zilele noastre și unul din cei mai mari filosofi cari au existat.

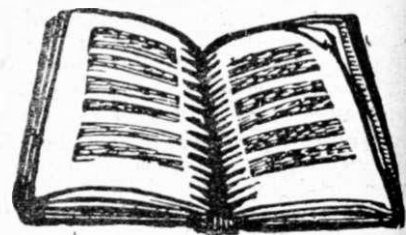
după activitatea monotonă din vară și mai ales, după cealaltă, de zi și noapte din August și Septembrie — își găsi câteva motive serioase de existență pe periodul critic al ernei.

Vai însă că nu poartă aceleași sentimente toamna și pentru marele public care — an de an — începând din luna Octombrie, se vede mereu amenințat de năvala anonimă a tinerilor începători.

Iată de ce mă cred îndreptățit să de test toamna care, sub această nouă fațășare, este conducătoare acoperită a celui mai odios complot la adresa sufletului omenească, complotul de asasinat prin literatură proastă a ceieace are acest suflet mai mareț și mai sfânt.

Căci, să nu se uite un lucru: majoritatea operelor publicate toamna în toate aceste reviste, sânt produsele imediate ale căldurilor caniculare ale verii. În astfel de împrejurări, ele păstrează biră imprimare urmele anotimpului care le-a produs.

PAUL I. PAPADOPOULU

HORIA FURTUNA

plastica

EXPOZIȚIILE

Manea. Într-una din sălile, dincolo de...
 ...ndă, se ascunde expoziția pictorului
 ...Enea. Zic, se ascunde, pentru că ta-
 ...brile multe și bune ale artistului, în-
 ...uite într-o săliță de mână a două,
 ...fi meritat cinstea unui loc mai încă-
 ... și mai ușor accesibil publicului.

expoziția personală de anul trecut, fie
 din altele colective. De altfel d-l Neylies
 pare a fi de mult fixat definitiv în forma
 actuală. Ca de obicei, în expoziția d-sale,
 foarte multe lucrări suferă de grămă-
 deală pe un spațiu restrâns.

Cunoscutele-i cirezi de bivoli — în re-

Manea.

Ionescu-Doru. Mult evoluat în ultimii
 ani. Mai puțin sistematic în factură ca
 în trecut, păstrând totuși reprobabilul
 mijloc al delimitării grafice între pla-
 nuri ca rezultat fatal al lipsei de justă
 valorație.

Monotonia de lumină nu poate fi re-
 mediată prin diversitatea tonurilor.

Din această pricină tablourile d-lui
 Ionescu-Doru au ceva asemuitor cu lu-
 crul manual pe o tapiserie.

E de remarcat totuși o stăruință mai

GR. MANEA : Peisaj

GR. MANEA : Făgărășeancă

Domnul Ene e dintre tinerii pictori pe
 care l-am distins și în alte dăți, cu pri-
 lejul diferitelor expoziții colective. Pro-
 misiunile făcute atunci, le găsesc în buna
 parte împlinite în expoziția personală
 dela Ateneu.

Progresul d-sale lent dar sigur, e re-
 zultatul unui vizibil spirit de disciplină
 care nu lasă nimic hazardului și supu-
 nând mijloacele de realizare unor inten-
 ții plastice concepute cu deplină sim-
 plicitate, reușește în mod firesc să-l facă
 pe artist comunicativ, fără pretenții d'a-
 rusca prin inovații acrobatice, emoti-
 vitatea specială a unor amatori de ori-
 ni căutat cu lumânarea.

D-nul Enea nu neglijează desenul și
 nu se lasă furat de seducțiunile unui co-
 lorit estin și căutat pentru efecte locale
 prejudiciabile unității tabloului.

În special portretele tânărului artist
 sunt demne de o deosebită atenție: so-
 ni desenate cu vădite preocupări de con-
 strucție sub un colorit legat și sobru.
 Se dovedesc o muncă atentă și stăru-
 toare.

Motivul foarte variat, fericit ales și
 bine pus în pagină, sunt susținute de
 un sănătos simț al compoziției.

Pe alocurea o insuficiență punere în
 valoare, cu deosebire în peisagii, provo-
 când adesea confuziuni de planuri, e o
 scădere ușor remediabilă pentru talentul
 d-nui Enea care se înfățișează atât de
 laborios și observator.

L. Neylies. Multe din lucrările d-sale
 sunt deja cunoscute publicului, fie din

paus, la adăpat, la muncă, — a căror
 grupări vădese incontestabile calități de
 compoziție, nu sunt lipsite de o vagă
 poezie pe care artistul o face să plutea-
 scă peste siluetele animalelor greoaie,
 cu mișcări molatece în lumini crepuscu-
 lare.

Numeroase peisagii și interioare din
 țară ori colțurile pitorești ale Franței fac
 majoritatea motivelor simpatice în cari
 însă meticulozitatea, grămădirile pe pla-
 nuri restrânse, coloritul dulceag cu ex-
 cese de tonalități violacee, sunt sensi-
 bile scăderi. Aș putea spune că în ge-
 neral — fără să pot afirma dacă a-
 ceasta e sau nu o calitate — d-l Neylies,
 nu caută să se întrecă pe sine.

Gr. Manca. Poate graba d'a realiza
 neapărat o expoziție în iarna aceasta ex-
 plică prezența multor lucrări foarte
 slabe alături de tablourile bune ale d-lui
 Manca.

De notat în deosebi un nud cu multe
 calități de desen, consistență și compo-
 ziție ca și câteva capete sărguincios stu-
 diate.

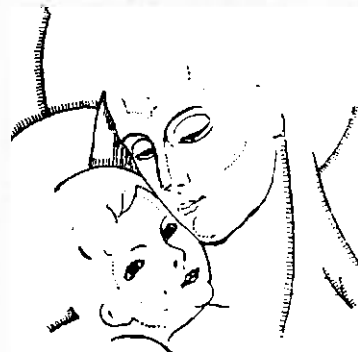
Mai puțin fericit inspirat în alegerea
 peisagiilor, adeseori banale, cu abunden-
 ță de mărunțișuri și de o factură șovăel-
 nică.

Tablourile mici, prin nota lor de
 spontaneitate înviorează acest ansamblu
 care în general nu reușește să prezinte
 pe artist așa cum îl cunoaștem din alte
 manifestări — O paletă mai îndrăzneată
 și totuși mai îngrijită ar fi un sprijin
 decisiv calităților cari nu lipsesc d-lui

vizibilă ca în alte dăți, în desen și di-
 ferențierea materiei. Altminteri, în ge-
 neral, armonia liniilor și repartiția în-
 grijită a maselor de culoare obțin un
 plăcut efect decorativ.

Această din urmă preocupare înlătură
 prin excesul ei, posibilitățile artistului
 d'a sublinia cu destulă vigoare caracte-
 rul subiectului și specificul local într'un
 colț de natură.

C. VLAD

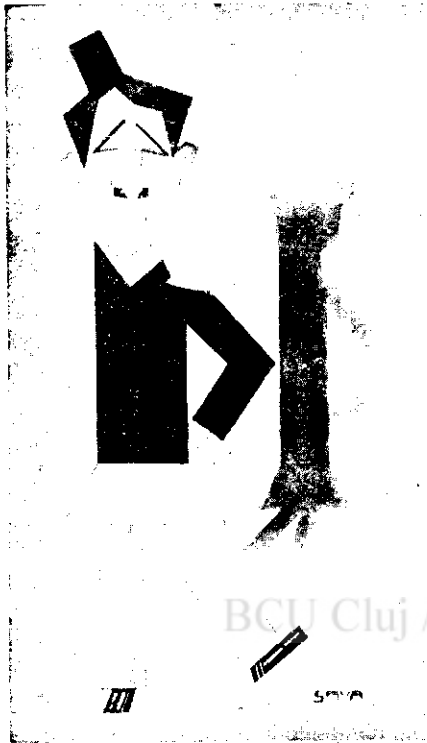

AȘA ȘI AȘA...

CONSTATĂRI

FRANÇOIS MAURIS

FIGURILE ACTUALITĂȚII

D. I. MIHALACHE

D. G. TATARASCU

(Caricaturi de Ion Sava)

La Paris, exploatarea iubirii te depășește de ea; dar la țară ne arată o înfățișare nevinovată; aerul ei de sănătate ne tulbură; depășește orice metafizică.

Oamenii dela țară împărtășesc inocența dobitoacelor.

Pe marginea fluviului meu, mamele se fac complicele fiicelor îndrăgostite. Castitatea nu este luată în răs, dar e necunoscută.

Nimeni nu crede în virtutea preotului celui mai auster.

— „Când mă gândesc, doamnă Ducasse, că sunt băneț...”

— „Ei, domnule abate, lasă limbile rele să vorbească... d-ta ești tânăr... ești liber...”

— „Vai, doamnă Ducasse, nu cumva veți crede și dvs...”

— „Ei asta-i, d-ta trebuie să faci numai ce îți place. De vreme ce nu faci niciun rău nimănui...”

— „Dar, doamnă Ducasse, încăodată, vă jur...”

— „Desigur, domnule abate. Asta e bună... dacă nici la vârsta d-tale n'ai avea dreptul!”

Cu neputință să ieși de aici.

Pe cei care n-au părăsit-o niciodată, natura îi modelează cu vremea după chipul ei. îi întărește, îi supune să asculte fără șovăire legile sale oarbe, îi vechează, în sensul profund al termenului. Toată viața lor este rânduită după astre, odată soarele apus, ei numai urmează o existență factice; zorii îi trezeste ca pe dobitoace și asemeni lor ei vânează, răscolesc pământul, soarele îi spală, și ploaia. Se identifică cu pământul, se întorc spre inima lui fără să crânească — și nici nu le place să piară. Nu îl cheamă pe medic la căpătâiul unui bătrân decât de formă și numai atunci când sunt siguri, că această întâie vizită va fi ultima și că bolnavul nu mai are nevoie în lumea asta de leacuri.

Un băiețel vine într-o seară, să-l caute pe doctor pentru bunicul lui bolnav. „Știi bine că n'a murit încă?” îl întreabă medicul neîncercător. Băiețelul protestează. Pleacă amândoi în trăsura, în noaptea de iarnă, pe drumul stricat al câmpiei. La câțiva metri de casă, doctorul își leagă armăsarul de un copac și înaintează cu pas de lup. Surprinde un șgomot de răsete, de cântece, de sticle destupate, tot zgomotul unei imense bucurii, pentru că bătrânul a murit. Dar băiețelul fuge de rupe pământul, să vestească sosirea doctorului și să dea alarma. Într-o singură clipă, plânsetele înlocuiesc răsetele, cântecele sunt schimbate în strigăte și bocete.

Tarina nu dă omului răgaz să-și îngrijească bolnavii. Obiceiul este să se petreacă noaptea în odaia bolnavului, să

se tragă perdelele ferestrelor și al tului, să fie lăsat toată ziua fără lumină și fără aer.

Un om inteligent, curios să afle cruri ce tin de spirit și care n'a părăsit niciodată orașul mic de provincie include aproape totdeauna într-o cialitate, se mărginește, se oprește la subiect local. Fără resurse externe fără instrument de lucru, el trăiește fondul lui propriu și se sleiește; o nolență universală îl cuprinde. Nici mai are nevoie de opiu. Pentru comitate, el oprește istoria lumii și a țării la o anumită epocă și nu mai vrea cunoască nimic dincolo de ea.

Ce primejdie pentru un om inteligent absența martorilor. Omul cel mai bun se poate vedea bine decât în altora.

La țară, un om cultivat știe că ironizat pentru tot ce are el superior dar nimeni nu-i spune trăsăturile adevărat ridicole și nimeni nu i le număță.

„Lumea” slujește mai ales pentru acest lucru: ne obligă să ne păzim, depărtează de contactul imediat cu inșine, ne distrage. La țară, eu îmi de propria mea pradă.

Tăranul se indoeste de istoriile lumii cealaltă și de cei ce i le povestesc. El crede că oricine își caută, asemeni lui, interesul: e un om șiret care vrea să fie dus.

Ceace este înspăimântător în viața de țară, este că te dă fără nicio apărare ploii, furtunii, zăpezii, nopții. Viața noastră dela Paris scapă fenomenelor atmosferice: ritmul ei nu atârână de meteorologie. La țară, pradă timpului un orașeanul descoperă că el este un animal neadaptat. Cum să trăească? cum gândirea mai poate continua globul ăsta inundat, înghețat, tăbăcit?

Timpul petrecut în provincie este timpul de viață ascunsă, fără de care nu poate exista un destin mare; e o rețetă gata înaintea de acțiune. Pe un tânăr provincial năuic nu îl poate opri să adăncească în sinea lui. Amintește plimbările acelea singuratică în grădina publică din Bordeaux, acea furie analiză, pe care o credeai sterilă, ce note, în care ficșii toate descoperite însului tău.

literara

oseama de cuvinie

D-ra V., e o artistă de talent; dar înestrată cu un fizic cât se poate de neplăcut. Jucând la Reims o piesă de Dede Rysel, partenerul ei îi adresa următoarea replică:

— Doamnă, te schimbi la față...
— Las-o să se schimbe, strigă cineva din sala, nu va pierde nimic!

Într-o seară, la premiera unei comedii foarte slabe, se auzi de odată un fluierat puternic și lung.

Autorul (H. de Bornier) care tremura de culise, exclamă cu parapon:

— Stiu eu dela cine vine asta! Colonelul!

— Ce colonel? îl întrebă un confrate.

— Un colonel de cavalerie, dușmanul meu cel mai înverșunat!

Cu prilejul celei de a doua reprezentări, fluierăturile se întesiră. De data asta nu mai fluiera o singură persoană, fluiera toată sala.

— Nu țiam spus eu, se văită autorul, călosul de colonel!... Nu mă slăbește de loc!

— Adevărat, mare dușmănie trebuie să ai poarte colonelul! îi răspunse confratele. Astăseară n'a mai venit singur, venit cu tot regimentul!

Am rămas celebre glumele și farsurile lui Le Rouvray, secretarul d-nei de Sôignie.

Într-o zi, umbla sub pelerină, cu o piatră cât toate zilele. Când fu întreat ce se cu piatra, răspunse că e o moștră într-o casă pe care ar vrea s'o vândă.

Un marchiz, bogat putred, căruia îi atrase în cap ideea că știe să picteze, veni într-o zi la el acasă pe celebrul pictor Poussin, spre a-i cere părerea asupra ultimului tablou pe care-l smârtilise:

— Doamne marchiz, spuse Poussin, îți lipsește un singur lucru ca să poți fi considerat un pictor mare: sărăcie!

Dna d'Albert, soția mareșalului, era femeie care avea toate calitățile. Singurul ei defect, era că nu disprețuia o cupă, două, trei, șapte... de șampanie. Într-o zi privind-se în oglindă, exclamă mirată:

— Din ce pricină voi fi având eu nasul deșert?...
— Din pricina șampaniei dela bufet! răspunse cea mai bună prietenă a ei.

bazar

CUM A FOST FONDAT SPITALUL ROTHSCCHILD LA PARIS

Numai filantropiei i se datorește „*Fundațiunea Rothschild*”; spital, ospiciu, orfelinat, sanatoriu, (76, rue de Picpus); și acest stabiliment de utilitate publică, a fost recunoscut ca atare prin decretul cu data de 8 Aprilie 1886.

Consultația, specială, pentru bolnavii atinși sau suspectați de maladiile tuberculozei pulmonare, a devenit pivotul luptei contra tuberculozei la spitalul Rothschild.

Și cu începere din anul 1927, această consultațiune de mare specialitate, separă femeile de tinerele fete, cari pot să fie acceptate la „*L'Espérance*”, spitalul și fundațiunea *Adelaidiei de Rothschild*, sanatoriu construit la Hauteville, aproape de Belley (Ain).

CAT TREBUE SA DOARMA OMUL

Până la vârsta de șase luni, copilul doarme aproape toată ziua și toată noaptea, dacă el e sănătos. Dela un an și jumătate până la doi ani, îi trebuie 16 ore de somn, împătite în două etape: 14 ore noaptea și două ore ziua, după masa dela amiază. Dela vârsta de doi ani la 6 ani, durata somnului se reduce la 14 ore. Dela 6 ani la 14 ani, are nevoie de 12 la 10 ore de somn.

Începând dela 14 ani, această durată poate să fie redusă la 9 ore, numeroși adulți chiar au adesea nevoie de cel puțin nouă ore de somn ca să-și întrețină sănătatea și voia bună.

În general un adult normal (sănătos) trebuie să doarmă 8 ore, pe când un bătrân se mulțumește cu câteva ore; în medie 5—6.

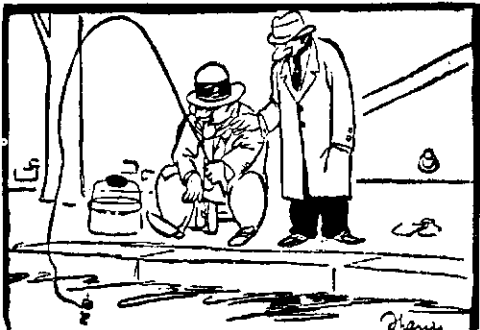
caricatura zilei

PRUDENTA

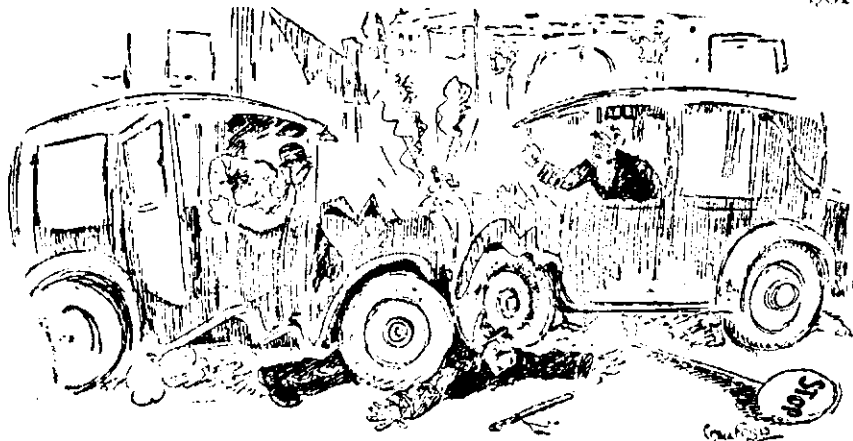
DOCTORUL. — Cum mai mergi cu sănătatea, dragul meu?

CLIENTUL (speriat). — Spune-mi, D-le doctor, cât mă va costa, dacă vă răspund?...
IPOTEZA

— Vei vedea în curând, dragă prietene, că odată cu progresele telegrafiei fără fir, ai să pescuești cu trestie fără sfoară și undiță.

ȘOFERII...

— Ce noroc tovarășe! Dacă nu intervenea prietenul de sub roți, dădeam noi ortul popii...
(Judge)

pagini uitate

BUCEA și CĂPĚTÎNĂ

B. P. HASDEU

...puțineale și vinoase doveade vom aduce, socotind că și ceale multe tot atâta doredesc cât și ceaste puține...

Cantemir, Chron. I. 81

Prietenul meu Delavrancea are în firea-i, pe semne, de a cugeta în imagini. Cum scrie, se scie; dar și atunci când vorbește, dacă voiiți al' desboboci descriindu-și prin graiu ceea ce gândesc ca și când și-ar vedé gândul trup și suflet de 'nainte ochilor și'n același timp tot trage pe hârții linii peste linii, tot picură puncturi peste puncturi, le însoară și le desbină, le ubreșce și le luminează. Intr'o seară vorbiam amândoi politică, ba nu... vorbiam istoria, desvoltând teoria lui Vico despre vecinicul dus și întors iarăși dus și întors al întâmplărilor. Delavrancea zugerăvia o roată. Și așa de aidomea era făcută, încât eu nu m'am putut îndura de a i-o lăsa pe masă, ci am pus-o tiptil în buzunar. Acasă, o mai privii pe gânduri. Nu era tocmai greu de a înțelege asociațiunea de idei, care l'a împins dela politică, vreu să zic dela istoria la roată, căci și bătrânul Miron Costin zicea oarecând:

Nici voi, lumii înțelepți, cu filosofia
De roată hălăduiți, nici teologhia
Vau scutit de primejdii, sfinți părinți
ai lumii.

Ci v'au adus la moarte amară pre unii...

Roata se 'nvârtesce; se 'nvârtesce și politica, eram ă zic istoria; dar căruța ar sta hălăbându-se pe loc fără spor, dacă n'ar fi ce-va care nu se ivârtesce, și ael ceva este osia. Această nouă asociațiune de idei, a mea de astă dată, mi-a pironit privirea anume asupra părții centrale a roții, acolo pe unde intră osia cea mântuitoare, prin care se nlesnesce mișcarea, dar care nu se mișcă, căci dacă ar intra și ea în horă, vai de biata căruța. Și iată în ce chip, mulțămită lui Delavrancea, s'ă născut pe neașteptate cercetarea de față.

În viața de toate zilele, unele lucruri sau lucrări ne aduc aminte de altele, cu cari ele se pre-aseamănă sau de cari se pre-deosebesc, și între cari este o legătură de efect și cauză sau de scop și mijloc, ori pe cari ni s'a întâmplat de a vedea în același loc sau în același timp; și adesea numai amintirea unora din ele ne amintesc pe celelalte, cari la rândul lor ne mai amintesc une-ori altcle și iarăși altele. O asemenea asociațiune de idei este ce-va mai mult individual, iar prin urmare trecător, astfel că acelaș lucru, un nas bunăoară sau o grămasă, vine astăzi poate să-mi aducă aminte un botcă, lui Petru mâine o cununie, lui Pavel poi-mâini o înmormântare. Din dată însă ce o asociațiune de idei, trecând peste sfera individuală și lățindu-se asupra unei colectivități, izbutesc în această tendință a sa de răspândire, atunci ea se cristalizează în graiu prin darea aceluiăș nume la cele două lucruri sau lucrări însoțite în minte, așa că — de pildă — Românul zice nevastă la o nevăstă scundută sau

drăgălașă, și tot nevastăică se cheamă „mustela vulgaris“, moldovenesce „helgea“, un mic carnivor lunguiet și cu botul ascuțit pe care și Italianii de asemenea „la donola“ zecă „cuconită“. Aci asociațiunea de idei nu mai este individuală și trecătoare, nu mai e un rod al creierului nostru ațîțat, ci devine o proprietate a generațiunilor întregi cari, moștenind-o gata închiegată una de la alta, ajung la urma urmelor a o întrebuința mecanicesce fără a se gândi măcar că termenul se născuse din aceia că un strămoș al lor oare-care, cine scie, cu câte veacuri înainte, văzând pe micuțul dobitoc, sprinten și frumușel, îl asemănase cu o femeiușcă. Acel strămoș putea să fi fost Roman de 'nainte de Traian, de vreme ce aceiaș asociațiune de idei se află la Romani și la Italiani tot-o dată; iar dacă s'ar adeveri cumva că o au și cei-lalți neolatini, vechimea ei cea italică ar fi aproape sigară; zic „apropie“, căci o siguranță deplină s'ar dobindi numai atunci, când ni s'ar dovedi că alte neamuri, Slavii, Germanii, Celții, n'o au și dânși.

Centrul cel găurit al unei roți de căruță, acela în care pe din afară se înfig spițele, iar în lăuntru'i se razimă un capăt al osiei, se cheamă în limba sanscrită *nābhi* zecă „buric“. Neînțesce buricul se zice *nabel*, la Anglo-saxoni *nabel* iar centrul roții *nabel*, anglo-saxon *napa*. De aci Pictet trage încheerea că această asociațiune de idei se va fi cristalizat deja în aceea epocă immemorială, când Germanii și Indii, de 'mpreună cu cele-lalte ginți așa zise indo-germanice, alcătuiau încă o singură tulpină. Concluziunea e cam pripită. Este desigur că nemții au păstrat aproape neschimbat numele primitiv al „buricului“; dar ce urmează din aceasta? păstrându-l, ei puteau mai târziu, pe o cale neatârnată, să l'acape la centrul roții, ca și la orice alt centru, de oară-ce buricul la om este potrivit ca un punct central, și deci ambele idei foarte lesne se îmbucă.

Să trecem la popoarele neo-latine de la Apus. Aci ni-se înfățișează o asociațiune de idei cu totul alta, și anume aceea a centrului roții cu o baniță, cu un ciubăr, cu o oală, înfărășit cu un vas. Așa: latinesce *modiolus*, diminutiv de la *modius* „baniță“, de unde apoi francezul *moyen* și italianul *mozzo*; spaniolesce: *cubo* „ciubăr“; tot așa la portugezii; la celto-bretoni: *pout* „oală“. Ideia fundamentală este aceeași, deși se desbină elementele materiale și intra câteva nuanțele: *mozzo*, *cubo*, *pout*, sânt de o potrivă o măsură de capacitate, un fel de cutiă în care poate intra un lucru.

În scurt, pe întreaga întindere de pământ cuprinsă de Romani la mijloc, de Sârbi și Bulgari dintr'o parte și dintr'o parte de Unguri, domnesce pentru centrul roții una și aceiaș asociațiune de idei, pe care, de o vom căuta cu luminarea, totuș pe aiurea n'o găsim.

Slavică ea nu este, căci toți slavii au pildă. Deci nu moi am luat-o dela Serbi și Bulgari, ci dânși au primit-o de la

Romani, ba încă lăsându-i aceluși „ină“, care la ei nu se potrivește că slavonesce „glavina“ sau „cap“ este un adjectiv însemnând „a sau „a căpșorului“, iar nu subs „cap“ sau căpșor“. Vorba serbă este dară un învederat împrumut, și aceasta nu numai ca asociațiune de idei, ci tot-o dată și ca formă.

Prin urmare, rămân în luptă și Românul. Care dela care? Dacă roții nu înfățișează prin chipul lor o asemenea ou o căpșină, încă o crează și doi popoare, fie-care v'ar sebi, ar fi putut ajunge dela această asociațiune de idei atât-o dată; ș'apoi tocmai doi popoare cinate. Împrumut trebuie să fie și da; însă cine anume este împrumut și cine e cel împrumutat? în

Ungurii zic și ei centrului roții „cap“, dar fără a avé la dinșii asociațiune de idei, care să ne deie enigmei, căci deschizetura acestor tru nu se cheamă unguresce „cap“ și prin vre-un alt termen cu nume „gură“ sau de o parte oare-care pului. Cuvântul, neaparat, trebuie vechiu în limba maghiară, deși e foarte răspândit și n'are să fie dar unguresc el nu este decât doară prin materie.

Așa dară caracteristica identică a numirii centrului roții la Bulgari, la Unguri și la Romani află o deslegare. Când se întâlnesc doi popoare locuiesc mai mult sau puțin, ele își altoesc unul altul numai o samă de cuvinte, dar o idee, traducându-le din graiu în după cum se traduc basmurii, cântece. Intr'o asemenea împrejurare treaba cea grea și gingașă este să sebi lămurit pe cel ce dă de o parte mesce. Serbii, Bulgarii, Ungurii s'au reversat apă tulbure în vreun mijloc pe sub poalele Balcanilor, Carpaților, tot peste prund și au nemerit pretutindeni și tot Românii au trebuit să se așeze. Luând dela noi căpșină, unii și prefăcut-o în *agy*, cei-lalți în *plavica* și *glavcină*...

Mari sunt minunile prietenului meu dela Vrancea! Pecatul seu de a fi grăvi mereu cugetările, un pe care tru care bine'i fac d. X și Y del' țară fără milă și chiar fără alte țări împinge într'o seară de a desbină roată; și iată că acea năbădăie o tulesce de o dată departe de noi mai până la Buda-Pesta, care acolo cu vitejii honvezi, cari s'au dîntați că la Dunăre, Maghiarii să fie mai vechi decât Românii, va supera cum-va d. Iluminarea bine că — nici una, nici două, legat cobză pe neastîmperatul „Sultanicăi“, și astfel voiu scade Ungurii, iar De la Vrancea va el de dd. X și Y.

carti redactate în extrase

CASSANOVA

Octav Aubry

Despre Cassanova, acest aventurier celebru, s'au scris multe cărți. Iar nu de mult s'a turnat și un film, care a avut, firește, succes.

În paginile ce urmează, autorul, Octav Aubry, ne înfățișează, poate, cel mai caracteristic episod din viața lui Cassanova.

HOROSCOFUL

Din prima seară petrecută la Grenoble, pătrunde în societatea bună a orașului. Ocazia i-o procură un concert.

„Pe când o excelentă orchestră cântă arii din Romeau și de Glück, Venetianul își plimbă privirile în sală. Printre atâtea figuri indiferente sau mediocre, una singură atâță gustul său de cunosător. O fată tânără, într-o rochie simplă gris, însă de o frumusețe din cele mai surprinzătoare, e cu două rânduri de scaune înaintea lui. Ea se întoarce din întâmplare și ochii săi se încrucișează cu ai cavalerului care îi examinează abilitățile farmecele.”

E d-ra Ana de Romans Couppier, fată săracă și cinstită, orfană crescută de unchi săi.

După concert, cavalerul de Seingalt e prezentat de baron familiei Couppier, conduce doamnelor acasă, le zăpăcește cu complimente și obține o invitație și promisiunea că vor participa la o serbare grandioasă pe care o organizase în vila sa. Când se întoarce acasă găsește în camera de dormit pe cele două fete ale gardianului consolată cu bacșișuri grase.

Dar inima cavalerului a rămas la d-ra Romans.

Pentru a o cuceri și ca s'o facă să plece cu el la Paris îi face horoscopul prin care-i prezice că va deveni în scurt timp metresa regelui, dela care va avea un fiu, și că va juca un mare rol la Curte. Ce viitor frumos pentru o fată din vremea aceea! Pentru a nu da loc însă bănuelilor și simțind că începe să iubească prea serios pentru temperamentul său, cavalerul de Seingalt se mulțumește cu atâtea și pleacă din Grenoble nu înainte de-a fi făcut frumoasei d-re Romans următoarea mărturisire:

SPOVEDANII DE AVENTURIER

„Jacques Casanova nu este bogatul și strălucitorul cavaler ce pare a fi. E un copil al norocului, un tovarăș al distracțiilor și al întâmplării. Am avut existența cea mai stranie, cea mai desordonată, mai plină de obstacole, pericole, de acțiuni curioase, tragice sau caraghioase și cred bine că până la ultima zi voi continua să trăiesc astfel, în această nesiguranță și fantezie pe care le iubesc și pentru care m'am născut. Am avut toate meseriile. Am fost hirotonisit la 15 ani, am predicat la Veneție, am fost secretarul unui cardinal, ofițer în serviciul Serenissimei Republici. Cât pe ce să iau turbanul la Constantinopol. Am zăcut într-o închisoare înfiorătoare din care n'am scăpat decât printr-o minune de dibăcie. Am cutreerat toată Europa, cot la cot cu societatea cea mai ilustră și pușlamalele cele mai desguștătoare.

Am salvat nenorociți, am ținut în mâinile mele comori de familie și secrete de Stat, am văzut totul, am îndrăsnit totul și am întreprins orice...”

Și când d-ra Romans interpretează această mărturisire ca o eschivare a unui indiferent, Cavalerul de Seingalt se gândește:

„Fericit, eră. Încă tânăr, sănătos tun, cu mușchi de fier, un stomac curajos, nesfârșite resurse de voluptate. Era liber, fără griji, fără datorii, nedepinzând decât de capriciile și viciliile sale. Avea caseta plină de ducați, o garderobă strălucitoare, o trăsura frumoasă, bijuterii somptuoase. Era primit pretutindeni cu brațele deschise. Elanul, spiritul, volubilitatea, arta sa de-a trăi, veselia sa îi atrăgeau prietenia bărbaților, dulcea complicitate a femeilor. Și această fericire prezentă se mărea încă la amintirea pericolelor înlăturate, nenorocirilor de altă dată. Fericit, da desigur că eră. Își formase destinul după gustul său și pe măsura sa. Viața sa îl amuza prodigios. N'ar fi schimbat-o nici pentru un tron”.

Și cavalerul de Seingalt plecă:

„Pentru dânsul, Anne Romans nu mai e decât o amintire. Pe când dânsa, în mica sa cameră unde se refugiase în urma unei admonestări a mătușei sale, se aruncase pe pat cu gura apăsată de perne ca să nu fie auzite suspinele în care se sbătea tinerețea ei arzătoare”.

În lipsa cavalerului însă, prevestirea făcută în horoscop va lucra dându-și roadele.

LA PARIS

După doi ani îl reintălnim pe cavalerul de Seingalt la marele bal al Operii din Paris, în loja marchizei de Pompadour, distrându-se în tovărășia ducelui de Richelieu confidentul regelui și a căruia prietenie știuse să-și câștige. Cu mănieră de prinț și punându-și în valoare întreg spiritul său, Casanova cucerește pas cu pas Parisul. Cu cât i-ar fi fost munca mai ușoară dacă ar fi avut un auxiliar ca acela pe care imaginația sa îl descoperise în horoscop d-rei Romans.

Amantul metresei regelui ar fi avut dintr-o dată toate atout-urile, pe când cavalerul de Seingalt trebuia să și le câștige. Dar pe când gândea astfel, la doi pași numai de el, într-o lojă și voalată lua parte la serbare chiar d-ra Romans devenită între timp metresa sa regelui așa cum cu doi ani înainte îi prezisese un șarlatan.

La curtea Franței intriga era în toată ei. Marchiza de Pompadour, de șaptesprezece ani metresă „en titre” a regelui Ludovic al XV-lea, știuse să-și conserve până atunci cu o artă necgalată prietenia acestuia. Marchiza începuse să im-

La Grenoble, în după amiaza zilei de August 1760, sosește cu poștalionul un om turburător. Hotelul la trei Delteu trista lui față de cenușie, îi dispare din prima ochire. Nici nu mai să vadă camera pe care-o reținuse.

„Călculează, face un sgomot drăcesc. În urma lui lacheul, înalt și șmecher, râde cu înțelesuri. Intorcându-se pe înaltele sale tocuri roșii, călătorul salută cu ure de prinț pe hangiță, se urcă la loc în poștalion și pleacă.”

Înalt, viguros, umeri lași, talia subțire, tenul brun, nasul acvilin, gura puțemică și foarte roșie, o extremă vioacune în mișcări, un farmec al surăului și în ochii de pasăre puțin bulbucați un mistic capricios și voluptuos, voiajorul e îmbrăcat extravagant: haină de catifea gris brodată cu aur, sub mantana flotanță de mătase neagră, tricorn ascuțit ca în Spania pe care se desfac, cu toate că moda a trecut, bogate pene albe, risipă de bijuterii, lanțuri și ceasornice cu brelocuri, inele la toate degetele. Vorbește cu puternic accent italian, cu inflecțiuni desmierdătoare iar în unele momente cu o asprime aproape neuzită. Râde adesea, arătându-și dinți sănătoși, și câteodată așa de tare în căt aplăcat pe spate i se scutură peruca pudrată pe care și-o așează atunci cu mâna instelată de pietre prețioase. Așa e la treizeci și cinci de ani, Jacques Casanova, Venetian prin grația lui Dumnezeu și Cavaler de Seingalt din propria sa creație...”

Prieten al d-lui de Voltaire, magician și astrolog, exerce și trișeur, prinț sau cavaler după cum împrejurările o cer, doctor „în utroque jure” dela Universitatea din Padua acesta un titlu veritabil de care însă nu se prea servește, doctore cu o cultură apreciabilă pe vremea aceea și foarte variată, extrem de întreprinzător cu femeile și de o sinceritate ostentativă și plăcută față de bărbați, întrebuițează toată puterea sa de fermecător pentru a-și crea în juru-i o rețea de prietenii care să-i procure din belșug și cu orice preț: bani, femei și satisfacții pentru o vanitate ce nu cunoaște margini.

Pentru cele opt zile cât trebuie să stea la Grenoble și-a stabilit un program și câștigat o prietenie: baronul de Valenglard. Închiriază o vilă elegantă în preajma orașului, păzită de un gardian bătrân, priceput în arta culinară și tatăl a două fete încântătoare.

Valenglard îl previne: „Fetele nu sunt tocice iar bătrânul e un pezeveghiu gata să le exploateze inconduita”.

„Cu atât mai bine baroane, ne vom amuza strașnic. La ce-ar servi banii, dacă nu să ne procure plăceri?”

bătrânească iar regele era cunoscut pentru lipsa lui de conștiință în legăturile-i amoroase. Totuși cel mai intim consilier, cel mai ascultat sfătuitor și cel mai favorizat duhovnic al regelui continua să fie Antoinette Poisson devenită marchiză de Pompadour. Indrăsneața și inteligenta curtezană nu cruța nici un mijloc pentru a putea păstra prietenia regelui. Ea făcu chiar ceea ce nici o altă metresă n'a făcut vreodată pentru amantul ei: îi puse la dispoziția regelui un harem. „La parc aux ceris” — așa se numea haremul — era o instituție menită să procure regelui distracții pentru care d-na de Pompadour devenise prea bătrână. Pensionarele acestui „parc aux ceris” erau fecioare recrutate din toate clasele sociale. Morala curentă de pe vremea aceea făcea ca părinții să fie măguliiți dacă fata lor era primită în casa desfrâului regal; iar nobilimea dacă avea de reposedat ceva regelui era „că nu și-a ales metresele din sânul ei, recurgând la femeile și fetele burgheze”. (Alex. Dumas-Père).

D-RA ROMANS FAVORITA REGELUI

Iată cum povestește d-na Varnier sora d-rei de Romans cavalerului de Seingalt felul cum a fost prezentată regelui sora ei:

„O îmbrăcau elegant pe Ana o introdusei în societatea mea ca pe lângă oamenii cu maniere alese să poată în viața câte ceva în viață, apoi o arătăi lui Lebel care, după cum știți, e primul valet camerier al Majestății Sale și confidentul plăcerilor sale. Il cunosc de multă vreme. El a rămas entuziasmat. După dorința lui un bun artist o pictă pe Ana în miniatură și Lebel se însărcină să arate portretul regelui. Toate acestea le-am făcut fără s'a pun în curent pe sora mea care, după cum știți e destul de timidă și pe care toate aceste preparative ar fi putut-o speria.

Puțin în urmă, Lebel veni să-mi spună că regele era plin de nerăbdare și de dorință. Ne invită pe amândouă la o gustare în locuința sa dela Versailles promițându-ne că ne va duce după aceea să vizităm castelul. Ne duserăm. Ana, răpitoare, ar fi scos din minți pe toți sfinții. Pătrerea fu foarte veselă. Când se termină, Lebel ne propuse să-l urmăm ca să admirăm Galeria Oglinzilor. Eu pretextai oboseala și le spusei că-i voiu aștepta. Sora mea plecă deci cu Lebel care-i arătă marelui apartamente, apoi o conduse la micile atacuri regale și o introduse într-o cameră unde se afla regele. Lebel se eschivă. Regele, grăbit și arzător știu, după primul moment de surpriză, să miște pe Ana și s'o facă să-i primească cu ochi buni dorința. Când reapăru Lebel, absența sa fusese complet uitată... Ce să-ți mai spun cavaler? După o săptămână, refuzând ca nedemn de ea să intre în „Parc aux ceris”, sora mea era instalată la Passy unde regele i-a montat o casă superbă și unde vine deseori s'o vadă, când nu se duce ea însăși la Versailles.... Regele nu se mai poate lipsi de ea. La fiecare două zile, trebuie să stea mai multe ore în tovarășia ei. Dacă ar fi ea mai abilă ar fi putut obține infinit mai mult decât ce a primit până acum. Căci, titlul de baroneasă fondat pe o mică moșie, ce poate valora când marchiza de Pompadour, fostă Poisson, e ducesă cu brevet și „grande d'Espagne”, cu milioane de rentă și nu mai știu câte castele?”

Incurajante cuvinte din partea unei surori!

Cavalerul de Seingalt ia pentru el în curajarea și profită cât poate mai bine, adăugând încă un capitol la seria nesfârșită a aventurilor sale galante. Asigurându-și prietenia d-nei Varnier nu făcea decât un pas înainte spre lovitura cea mare. Dacă soarta făcuse să se îndeplinească prevestirea horoscopului, de ce n'ar ajuta până la urmă pe frumosul n'ar ajuta până la urmă pe frumosul cavaler. Mai ales că de Seingalt care trăia acum din sumele ce le estorca d-nei d'Urfé o bătrână naivă căreia îi promisese s'o îfinerească prin mijloace cabalistice, simțea nevoia să isprăvească.

AMANTUL FAVORITEI

În întrevedere pe care o are cu d-ra de Romans Casanova constată că „înimă Anei nu s'a schimbat. Dacă ea nu aparține încă cu corpul îi aparține cu spiritul. El o va conduce pe drumul pe care dânsul îl va alege. Vechiul său proiect dela Grenoble era cel bun; de-acum încolo îl poate executa. Dacă frumoasa Romans succede unei Pompadour, de ce n'ar călca ei însuși pe urmele lui Marigny? (N. R. Marigny e fratele d-nei de Pompadour devenit, grație surorii sale, *comte de Vandière*; deoarece însă i se spunea în batjocură *comtele d'avanturier* care și obține numele de Marigny) Casanova n'a fost încă decât un distins vagabond; totuși simte că are ștofă de diplomat de om de Stat. Dece n'ar intra într-o zi în consiliile regelui? Cavalerul de Seingalt ministru?..

E străin, dar Mazarin fusese italian cași el și înaintea lui Mazarin. Concluzie?”

Și Casanova care se gândea cu atâta curaj la un viitor strălucit se puse pe lucru cu și mai multă îndrăsneală.

Nimic mai ușor decât să devină, reluând plăcutele relațiuni de prietenie dela Grenoble, confidentul, sfătuitorul și poate amantul metresei regale. Datele prezise în horoscop se împlineau ca prin minune: d-ra de Romans născu regelui un fiu care-i semăna leit și care primi un titlu nobil.

Casanova devenit amantul d-rei de Romans, ca și al surorii acesteia de altfel, o sfătuita cum să încâtușeze mai bine dragostea regală. D-na de Pompadour cadde în disgrăția regelui și Ludovic al XV-lea pare cu totul captivat de noua metresă care-i dăruise un fiu de toată frumusețea.

Totuși vanitosul cavaler vrea să stăpânească Franța și împinge lucrurile prea departe. Partizanii marchizei de Pompadour reușesc să fure d-rei de Romans scrisorile primite dela Seingalt și să le pună sub ochii suveranului înșelat. D-ra de Romans este închisă într-o mânăstire și la început i se ia copilul.

Șeful poliției regale face un raport regelui asupra lui Casanova, cavaler de Seingalt:

„...e un aventurier de mare suprafață, intriga în chip de om, care pentru a reuși nu dă înapoi nici unei acțiuni necinstite, nici unei crime. I se cunosc trei morți pe conștiință... A dus întotdeauna o viață destrăbălată, procurându-și prin furt sau trișare la joc banii cari-i trebuie cu nemiluita pentru fanteziile-i lubrice. A ruinat aproape pe marchiza d'Urfé sub pretextul unor operațiuni magice”...

Și pentru a lămuri și mai bine curiozitatea regală șeful poliției îi citește un raport-scrisoare adresată lui de către un fost complice al lui Casanova:

„Monsieur, excelența voastră ordonat promițându-mi o recompență să-i fac un raport fidel asupra conștiinței infame pe care rufianul Casanova zis magician, a jucat-o prea multă vreme, d-na marchiză d'Urfé, și poate pune mâna pe bogățiile ei. Eu asistam la această comedie dar cunoscut Marcolina, o fată foarte reață care i-a servit de nimfă lui Casanova în întreprinderea-i blestemată după cum se va vedea.

Eră la Marsilia, la începutul anului trecut. Casanova sosi la hotelul „Treizeze Cantoane” unde-l aștepta de săptămâni d-na d'Urfé.

Trebuie să mărturisesc că, în marea sa de bani, am acceptat, vrăjbit de cavaler al diavolului, să țin un raport pe piesa mea: acel al lui *Quercilinte*, și cerese care trebuia ca, făcând drag cu d-na d'Urfé, s'o pregătească pe reîncarnăția după care eră dorită”.

Și complicele, Passano, povestește o boală îl făcu înapoi experiențelor tice la care o supunea pe sârmană etchiză în vederea reîntineririi. Goni parăsit în mizerie de Casanova, Passano îi denunță marchizei înșelătoria.

„Dar ea era așa de încăpățânată întru acest excroc, atât de orbită de puterile lui nebunești încât nu voi să aude nimic. Casanova o convinse că farmece datorite geniilor răufăcătoare deveniseră periculoase și că Paralisia pe care-l invocau îl desemnase pe pentru a mă înlocui în ceremonialul generator”...

IN DISGRĂȚIE

Cavalerul de Seingalt este pus sub mârșire.

O scrisoare a d-rei de Romans, intitulată însă la timp și cu ajutorul d-lui de Richelieu izbutește să fugă.

Deși în momentul când e transportat la mânăstire d-ra de Romans află că Seingalt a înșelat-o cu chiar sora ei, pregătă să-l avertizeze cu toate puterile unei astfel de acțiuni:

„D-lui Cavaler de Seingalt la numărășalului de Richelieu, str. S. Honoré.

Cavaler, fugi, te conjur. Viața pe joc. Mai ales să nu cauți să mă re-voiu și să suport necazurile. Numele-iar putea alina decât gândul de a-ți scăpat. Adio.

A.

Cu toate suferințele îndurate de urma lui, Anne de Romans îl iubește totuși pe Cavalerul de Seingalt și în ea visează decât că odată liberată rege să se poată căsători cu Casanova. Dar aventurierul nici nu se gândește la asta.

Își cunoaște temperamentul și nu vrea să mai nenorocească viața celei pe care a iubit-o. Hărțuit și urmărit, izbutește totuși să redea prin intervenția lui Richelieu, copilul d-rei de Romans mă îndurerate. Bravând pericolele de mârșire îl duce chiar el la mânăstire făcându-se într-un costum de călugăr.

Despărțindu-se de d-ra de Romans Casanova pleacă în Germania și apoi curtea împărătesei Caterina în Rusia înaint de aceeași soartă de cavaler înos și răfăcitor.

D-ra de Romans se căsătorii în 1772 cu marchizul de Siran-Cavanac cu voia din îngăduința lui Ludovic. Fiul Louis-Annie destinat carierei ecleziastice muri la Roma în vârstă de 25 ani.